

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΧΡ. ΡΙΖΟΠΟΤ-
ΛΟΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, ΣΑΙΕΠΗΡ,
Ι. Δ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, BOSCO, Μ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ, ΧΡ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ,
ΡΕΝΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ.

ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ

135

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος έκδοτης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησίαι συνδρομῆ	£1,500 μίλς
Ἐτησίαι συνδρομῆ διὰ βιβλιοθήκες, σχολεία, ὀργανισμοὺς	£2,000 μίλς
Ἐτησίαι συνδρομῆ ἔξωτερικοῦ	£2,500 μίλς
Τιμὴ τεύχους	£0,150 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίαι ἐπιστρέφονται.
Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΑ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ: Μορφῆς τοῦ «21»	σ. 57
Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗ: Hucknall	59
ΧΡ. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ: Σχέδια περὶ Κύπρου τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ '21	64
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Welcome Home, Helen	67
Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ: Καθυστερημένο	72
ΣΑΙΞΠΗΡ (μετ. Ι. Δ. Ἀντωνιάδης): Δυὸ σονέττα	73
BOSCO (μετ. Μ. Ἰακωβίδης): Ceux qui passent	73

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Τὰ κείμενα τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τὴν ἐθνική μας παλιγγενεσία — ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ: Κ. Χρυσάνθη: Αἰσχύλου «Ἀγαμέμνων», Γρ. Ξενοπούλου «Ποιλόροσ» — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ: Κ. Χρυσάνθη: Ἀ. Καραντώνη «Γύρω στὸν Παλαμᾶ — Χρ. Σοφιανοῦ: Γ. Ζώρα «Ἑπτανησιακὰ μελετήματα» τόμ. Δ' — ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ — ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ — Ρ. Ἀποστολίδης: «Διὰ τὴν ὑπογραφή του» — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Κ. Μόντη: Διηγήματα).

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεία ΖΑΒΑΛΛΗ ΛΤΔ., Λευκωσία.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΒ΄

ΔΕΚΕΒΡΗΣ 1971

ΑΡ. 135

ΕΤΟΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ «21»

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Τζι' αν εν η ώρα σκοτεινή τζιαί ὅσον πᾶ νυχτώννει,
(Δράμαλη ἐφέντη, Κιουταχῆ), τζι' ὁ ἥλιος τζι' αν βουττήση,
τζιαί γιόν τὸ θέλετε τζι' οἱ δκυό, ἡ Ἑλλά(δ)α αν ξηψυσιήση,
ἔσαι ἡ Ἑλλά(δ)α δκυό ψυσιές τζιαί ἄρκον ξημερώννει....
τζι' ἄρκον ξαναλαοῦμεν τα πάλαι,

Κολοκοτρώνης.

ΚΑΝΑΡΗΣ

Ἄναρωθκιοῦνται οἱ γιαλοὶ ἀναρωθκιοῦνται οἱ γλάροι,
ἀναρωθκιέται (στ' ἀνοιχτά) μιὰ Τούρτζιτζιη γαλέρα,
ἦντα 'ταν τζιεῖνον τὸ λαμπρόν ποῦκαψεν τὴν πανκιέραν,
τζι' ἔβκαλεν τρύπαν τζι' ἔρεξεν ποιμέσα πὸν τ' ἀμπάριν,
ἀστροπελέτζιν ἄρα(γ)ε; ὀξά,.. ξανὰ ὁ Κανάρης;...

ΜΙΑΟΤΛΗΣ

Μοιάζει ἡ ψυσιή σου τοῦ γιαλοῦ τοῦ Ἰλαρου τοῦ πλατύ,
τζι' ἡ καλοσύνη σου, (μακρὰ, ὁμορφα καλοτζιαίρκα),
ἡ καθαρὴ, ἡ μιάλη σου καρδιά, ἐν ἔσαι τέρκα,
τὸ νάμιν σου ἡ λευτερὰ τὸ ξέρει, τὸ λαλεῖ.
ἡ Ὅδρα Ἀντρέαν κράζει σε, Μιαούλην οἱ γιαλοί.

ΔΙΑΚΟΣ

Πᾶτε τζιαί σεῖς τζι' ἡ πίστη σας....

Κότσινον πὸν τὸ γαῖμαν μου φκιοροῦ(δ)ιν θὰ βλαστήση,
τζι' αν τύσει ν' ἀρωτήσετε τὰ φύλλα του ἕναν, ἕναν,
ἐν νὰ σᾶς λέει, ἡ λευτερὰ φορεῖ ματζιελλεμένα,
τζι' δτ' ἐν θ' ἀρκήση νὰ γενῆ τὸ γαῖμαν τοῦτο βρύση,
τζιαί τοῦ χαμοῦ σας ποταμός, ἄρκον, νὰ σᾶς ξηλείψη...

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Πού μέσ' τὰ γρόνια ποῦφυ(γ)αν τὰ πολλοπερασμένα
 με γέλιον ποσσιεπάζετε, περήφανοι δεικλάτε
 εἰς τὴν φωνὴν σας ἢ φυλὴ τὸ Ἔθνος πολο(γ)ᾶται.
 Μέσ' τὴν ψυσιὴν μας ἔσιετε (τζι' οἱ Τρεῖς) σκάμνον πὸ ἕναν!...

Ἄγια Τριάδα τῆς Φυλῆς, Τριάδα Σωτηρίας
 (ΞΑΝΘΟ, ΤΣΑΚΑΛΩΦ τζιαὶ ΣΚΟΤΦΑ, Ἄ(γ)ιοι μας Προστάτες),
 τοῦ γλυτωμοῦ μας (πὸ χαμόν) ἄξιοι πρωτερχάτες
 πουλλέου σας φυσοῦν τωρὰ, ἀνεμοὶ Ἐλευτερίας!...

ΜΕΣΟΛΟΝΤΖΙ

Μπόρει τὸ κλάμα τῆς καρκιᾶς τζιαὶ τῆς ψυσιῆς οἱ βόντζιοι,
 μπόρουν τὰ δάρκα τοῦ καμοῦ, πὸ ἡμάδρια ὀλοκλαμένα,
 τοῦ Ἀπριλιοῦ οἱ δαρκαθθοὶ οἱ μουσκομυριαμένοι,
 τζιαὶ ἢ συμπόνοια ἢ σύψυση ἢ δαρκοβαρυμένη,
 τζιαὶ πρόσωπα συγγενικά ὀλομαυροντυμένα
 νὰ σοῦ γητέφουν (τῆς σφα(γ)ῆς) τὸν πόνον Μεσολόντζιν;...
 Ἄλλη μιὰ δαρκοθάλασσα τζι' ἂν τρέξη Μεσολόντζι
 ἐν σοῦ τζιομιζουν τοὺς καμούς, πὸ τοὺς ξυπνοῦν οἱ κόντζιοι...

ΧΙΟ, ΤΑΡΑ, ΣΠΕΤΣΑΙ ΤΖΙΑΙ ΨΑΡΑ

Χιό, Ἐδρα, Σπέτσαι τζιαὶ Ψαρά, νησιὰ μαυροντυμένα,
 στὴν κάθε νάκρην τοῦ σταυροῦ εἰσαστεν καρφομένα,
 με μιὰν κουρτέλλαν στὸν λαμόν τῆς Δόξας περασμένα,
 γιὸν τὸν Γριστόν, πὸ τὸν σταυρόν, τζιαὶ σεῖς ἀναστημένα....

ΡΗΓΑΣ

Τὴν Λευτερχὰν τρα(γ)οῦδησες (τζιαὶ τρα(γ)ουδάς τὴν κόμα),
 τὰ γρόνια τὸ τρα(γ)οῦδιν σου, στὸ στόμαν τους κρα(τ)οῦσιν,
 τζιαὶ τοὺς τζιαιροὺς (στὸ δικάβαν τους) τὸ σι(γ)ανολαλοῦσιν,
 τζιαὶ γιὸν ἄθθοι τῆς λεμονιᾶς πέφτουν, μουσκολο(γ)οῦσιν,
 (πὸ τὴν ποδικιὰν τῆς Ἐυτερχᾶς) σ' οὔλλον τῆς γῆς τὸ δῶμα!...
 Τὴν Λευτερχὰν ἄτρα(γ)οῦδησες (τζιαὶ τρα(γ)ουδάς τὴν κόμα)!,
 τοῦ γλυτωμοῦ ἴσαι ἢ φωνὴ τζιαὶ τῆς φυλῆς τὸ στόμα!.....

ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

Τζι' ἂν ἔνι μέρα «Γολγοθᾶ» τζι' ἂν ἔνι «Ἄ(γ)ία Πέφτη»,
 Τοῦρετζιοι, τζι' ἂν ἔνι τῆς Φυλῆς ἢ «Μιάλη Ἐβτομά(δ)α»,
 ἐν τοῦ «Γριστοῦ» τὸ ριζικὸν μοιαστόν με τὴν Ἑλλά(δ)αν,
 στὴν Ἐχτην μέραν τῶν «Παθῶν», κλουθᾶ «Γριστός Ἀνέστη»!...

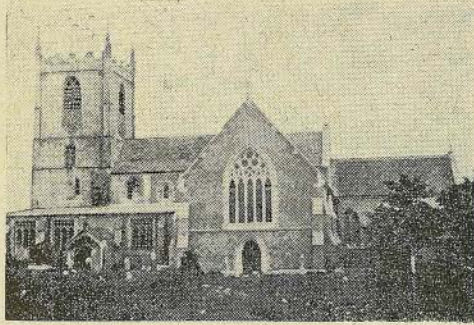
ΚΩΣΤΑΣ Χ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

HUCKNALL

ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΚΟΙΜΑΤΑΙ Ο ΜΠΑΪΡΟΝ

Ἡ μικρὴ πόλη τοῦ Hucknall ἀπλώνεται ἔξω περίπου μίλια στὰ βόρεια τοῦ Nottingham. Μὲ τὸ γειτονικὸ κτῆμα τοῦ Newstead Abbey — τοῦ μεγάλου ἀρχοντικοῦ τῆς οἰκογένειας τῶν Μπαΐρον — καὶ τὸ κοντινὸ δάσος τοῦ Sherwood, συνθέτει μίαν εὐπρόσδεκτη παρένθεση γαλῆνης καὶ ἡρεμίας στὴν ἔντονα βιομηχανικὴ φυσιογνωμία τῆς περιοχῆς αὐτῆς τῆς Ἀγγλίας. Μικρὸ ἥσυχον μέρος, χωρὶς τὰ ψηλὰ οἰκοδομήματα, τοὺς καπνοὺς καὶ τὸ ἀγχος τῶν ἀγγλικῶν μεγαλοπόλεων, ἀπλώνει μπροστά σου τὸ πλῆθος τῶν λουλουδιῶν του, τὰ παλαικὰ του χτίσματα καὶ τὴ μνήμη τοῦ Μπαΐρον. Κινηματογράφοι, καταστήματα, σωματεία, χῶροι ἀναψυχῆς, ἔχουν τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου ποιητῆ, πού ἡ πόλη σεμνύνεται νὰ κρατᾶ κοντὰ τῆς γιὰ πάντα.

Ἕνας ἥλιος φωτεινός, σχεδὸν μεσογειακός, μᾶς ὑποδέχεται στὴ μικρὴ, τυπικὰ ἀγγλική, πλατεία. Στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς ἀναδεικνύεται ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, πού φιλοξενεῖ τὸν τάφο τοῦ Μπαΐρον. Πρωτομαγιά, πρῶτῃ ἀγγλικῇ ἄνοιξη, Σάββατο ἀπομεσήμερο. Οἱ μαῦροι φίλοι μου τεντώνονται μὲ εὐδαιμονία στὸ φῶς τοῦ ἡλίου καθὼς περνοῦμε τὸ πλακόστρωτο μονοπάτι ἀνάμεσα στὸ παλιό, ὀλάνθιστο κοιμητήρι τῆς αὐλῆς.

Hucknall. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς ὅπου εἶναι θαμμένος ὁ Μπαΐρον.

Ἡ ἐκκλησία μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ πύργο, τὰ χρωματιστὰ παράθυρα καὶ τὶς γοθικὲς αἰχμές, πρωτοθεμελιώθηκε στὰ 1090. Ἡ εἰσοδὸς τῆς, χωμένη στὸ μισοσκόταδο καὶ στὸ βάθος τῶν τριῶν σκαλοπατιῶν πού κατεβαίνεις, μὲ τὸν σταυρὸ στὴ σαμαρωτῆ στέγη τῆς, εἶναι παμπάλαιο ζυλουργικὸ κατασκεῦασμα πού ὁδηγεῖ μὲς' ἀπὸ τὴν βαρεῖα ζύλινη πόρτα στὸ μισόφωτο τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Τὰ μάτια συνηθίζουν γρήγορα στὸ ὑποβλητικὸ φῶς καὶ στὶς σκιές ἀπὸ τὶς ἀσθενικὲς ἀνταύγειες τῶν πολύχρωμων βιτρώ. Γυμνὸς πωρόλιθος στοὺς τοίχους καὶ στοὺς κίονες, ἓνα παλαιὸ βαπτιστήριον, ζύλινη στέγη, ἓνα δάσος ἀπὸ σημαίες τοπικῶν ταγμάτων πού κατὰ καιροὺς πολέμησαν γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς αὐτοκρατορίας, κατάλογοι νεκρῶν σὲ ἐντοιχισμένες μαρμαρίνες πλάκες, λουλούδια στὶς γωνιές, τὸ ἀρμόνιο, ὅλη ἡ κατάνυξη — ὅση μπορεῖ νὰ δῶση μιὰ γοθικὴ ἐκκλησία σ' ὅποιον κουβαλᾷ μαζί του τὴ γοητεία καὶ τὴ νοσταλγία τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας.

Καὶ ὁ Μπαΐρον; Ὁ ὀδοντάρης νεωκόρος — καὶ ξεναγὸς — πού μᾶς ἔχει παραλάβει ἀπὸ τὴν εἰσοδὸ τῆς ἐκκλησίας, μᾶς ὁδηγεῖ στὸ ἱερό, ὅπου βρίσκονται οἱ τάφοι τῆς οἰκογένειας τῶν Μπαΐρον. Ὑπάρχει πολλὴ ἱστορία στὴ μικρὴ αὐτὴ ἐκκλησία, ἱστορία πού κρατᾷ ζωντανὴ ἡ δόξα τοῦ ποιητῆ. Ὁ γέρον νεωκόρος μὲ προθυμία — καὶ γιὰ πολλοστὴ σίγουρα φορὰ — ἀρχίζει τὴν τυποποιημένη του ἀφήγηση.

Παίει στὴν Ἀγία Τράπεζα ἡ ἀναμνηστικὴ πλάκα μιᾷ γιὰ τὸν Ριχάρδο, δεῦτερον στὴ σειρά λόρδο Μπαΐρον, τὸν πρῶτον ἀνδρα τῆς οἰκογένειας πού θάφτηκε στὴν κρύπτη τῆς ἐκκλησίας, στὰ 1679. Πρὶν ἀπ' αὐτὸν εἶχαν θαφτῆ, στὰ 1638, ἡ μητέρα του λαίδη Καικιλία Μπαΐρον καί, στὰ 1657, ἡ σύζυγός του Ἐλισάβετ. Παλιότερα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, πού ἀπόκτησε τὸ γειτονικὸ Newstead Abbey στὰ 1540 — ὅταν ὁ Ἐρρίκος ὁ Η΄ διάλυσε τὰ

μοναστήρια τῆς Ἀγγλίας — θάβονταν στήν ἐκκλησία τοῦ Κόλβικ κοντά στοῦ Nottingham. Ἡ ἐκκλησία αὐτή εἶναι τώρα ἐρειπωμένη κι ὁ,τι σχετικό σώθηκε ἔχει ἀποθεθῆ στοῦ Newstead Abbey, πού τελευταίος ἰδιοκτήτης του ἀπό τήν οἰκογένεια ἦταν ὁ ποιητής.

Στόν νότιο τοῖχο τοῦ ἱεροῦ δυο πλάκες: Μιά γιά τόν ποιητή καί μιὰ γιά τήν κόρη του Αὐγούστα Ἄδα — τήν τελευταία Μπάυρον. Ἡ Αὐγούστα Ἄδα, σύζυγος τοῦ κόμητα Λάβλεις, πέθανε στά 1852. Ἡ ἐπιγραφή στήν πλάκα τοῦ ποιητῆ, πού τήν πρόσφερε στή μνήμη του ἡ ἀδελφή του Αὐγούστα Μαίρη, Λῆ καί πού τήν στέφει ἕνα λεπτής ἐπεξεργασίας ἀνάγλυφο τῆς κεφαλῆς τοῦ Μπάυρον, λέει:

Ἐδῶ στήν κρύπτη ἀποκάτω
ὅπου πολλοί ἀπό τοὺς προγόνους του
καί ἡ μητέρα του εἶναι θαμμένοι
κεῖτονται τὰ λείψανα τοῦ
Λόρδου Γεωργίου Γκόρντον Νόελ Μπάυρον
βαρώνου τοῦ Rochdale

στήν κομπετρία τοῦ Lancaster
συγγραφέα τοῦ Προσκυνήματος τοῦ Childe Harold
Γεννήθηκε στοῦ Λονδίνου στίς
22 Ἰανουαρίου 1788

καί πέθανε στοῦ Μεσολόγγι τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας

στίς 19 Ἀπριλίου 1824

δοσμένος στήν τιμημένη προσπάθεια ν' ἀναστυλώσῃ τῆ χώρα αὐτή
στήν ἀρχαία τῆς Ἑλευθερίας καί Δόξας.

«Τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας». Εἶμαι σχεδόν ἔτοιμος νά μιλήσω γιά τὸ Μεσολόγγι, νά πῶ πῶς περπάτησα στά ἑλληνικά βήματα τοῦ Μπάυρον, νά δείξω τί εἶναι γιά τοὺς Ἕλληνες ὁ ποιητής... Ξέρω ὅμως πῶς οἱ ἐρωτήσεις τῶν μαύρων φίλων μου, πάντα ἔτοιμων ν' ἀρπάξουν κάθε πληροφορία, θ' ἀρχίσουν ἀσταμάτητες. Κι ἐγὼ θέλω αὐτὴ τὴν ὥρα νά βυθιστῶ στόν «καύμὸ τῆς ρομιοσύνης», πού τόσο ξαφνικά ζύπνησε μέσα μου μέσα σὲ τούτη τὴν ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ γιά τὴν ὥρα σιωπῶ. Θυμοῦμαι τὸ στίχο τοῦ Σεφέρη γιά τὴν Κύπρο: «ποιὸς τὸ ζέρει τοῦτο τὸ νησί»; Τί λέει τάχα αὐτὸ τὸ «Western Greece» στοὺς ἄλλους γύρω μου πού μὲ τὴν ἀσυγκράτητη ἐξωστρέφεια τοῦ τουρίστα ἔχουν παραδοθῆ στήν ἀφήγησι τοῦ ζεναγοῦ; Τί λέει γι' αὐτοὺς ἡ Ἑλλάδα, τὸ «πανάρχαιο δρᾶμα» τῆς, ἡ μοῖρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ πού ἔφερε τὸν Μπάυρον στοῦ Μεσολόγγι;

Ταξιδεύω στοῦ φῶς τοῦ Ἰονίου, μελετῶ τὴ γυμνὴ μεγαλοπρέπεια τῆς Ρούμελης καθὼς τὴν ἀντικρύζεις εἰσπλέοντας τὸν Κορινθιακὸ, βλέπω τὸν Μπάυρον νά καλπάζῃ ἀνάμεσα στ' «ἄνθια τῆς γῆς» καί στίς ὄχθες τῆς λιμνοθάλασσας, περπατῶ στίς τάπιες τῆς ἱερῆς πόλης, ἀκούω τὴν («ᾠδὴ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδ Μπάυρον».

Στὸ πάτωμα, πάνω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ σκέπασμα τῆς κρύπτης, μιὰ μαρμάρινη πλάκα, ὑποθηλικὴ στήν ἀπλότητά τῆς, σταλμένη στά 1881 ἀπὸ τὸν Γεώργιο τὸν Α' τῆς Ἑλλάδος, λέει:

Μπάυρον
γεννήθηκε 22 Ἰανουαρίου
1788
πέθανε
Ἀπριλίου 19, 1824

Ἡ γραφή, μὲ χάλκινα ἀνάγλυφα γράμματα σὲ σκουρο μάρμαρο, περιβάλλεται ἀπὸ χάλκινο στεφάνι δάφνης· τὸ μόνο θραεῖο στοὺς ἀγῶνες τῶν Πανελλήνων, στοὺς ἀγῶνες «περὶ ἀρετῆς». Ἐνα στεφάνι ἀπὸ δάφνη, ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Ἑλλάδος.

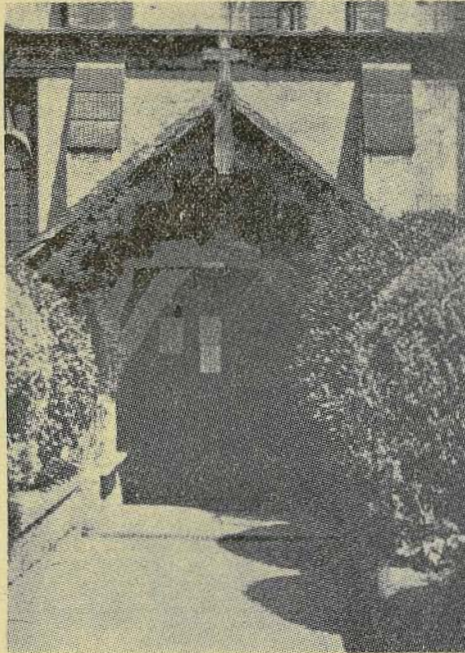
* * *

Ἡ ταφὴ τοῦ Μπάυρον εἶχε γίνει ἐπίσημα στήν ἐκκλησία τοῦ Hucknall στίς 12 Ἰουλίου 1824, τρεῖς σχεδόν μῆνες μετὰ τὸν θάνατό του στοῦ Μεσολόγγι. Ὄταν ὁ ποιητής πέθανε, 36 χρονῶν, ὕστερ' ἀπὸ τὴ σύντομη ἀρρώστεια του στίς 19 Ἀπριλίου, τοποθετήθηκε σ' ἕνα βιαστικὰ φτιαγμένο φέρετρο καί στίς 22 τοῦ μηνὸς μεταφέρθηκε στήν ἐκκλησία τοῦ Μεσολογγίου ὅπου ἐκτέθηκε σὲ κοινὸ προσκύνημα ὡς τὴν ἄλλη μέρα. Μεταφέρθηκε ζανά στοῦ σπιτί του, ἀπ' ὅπου τὸ ταριχευμένο σῶμα του βουτηγμένο σ' ἕνα δοχεῖο μὲ οἰνόπνευμα φορτώθηκε στοῦ πλοῖο «Φλώριδα». Τὸ καρὰβι ἀναχώρησε ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι στίς 2 Μαΐου μὲ τίς ἀποχαιρετιστήριες κανονιῆς ἀπὸ τὸ κᾶστρο τοῦ Μεσολογγίου.

Ἡ εἶδησι τοῦ θανάτου τοῦ Μπάυρον ἔφτασε στήν Ἀγγλία στίς 14 Μαΐου, ἕνα σχεδόν

μῆνα μετά τὸ γεγονός, ἐνῶ τὸ πλοῖο ἀγκυροβολοῦσε στὸ Λονδίνο τὴν 1η Ἰουλίου ὕστερα ἀπὸ ταξίδι δυὸ μηνῶν. Οἱ διαχειριστὲς τῆς περιουσίας του παράλαβαν τὸ σῶμα καὶ τὸ μετέφεραν σ' ἓνα σπίτι τοῦ Λονδίνου, ὅπου στὶς 9 καὶ 10 Ἰουλίου ἐκτέθηκε σὲ κοινὸ προσκύνημα. Ὅσοι τὸν γνώριζαν ἀπὸ πρὶν, διαβεβαίωσαν πῶς ὁ θάνατος δὲν εἶχε σχεδὸν καθόλου ἀλλάξει τὴν ἐμφάνισή του.

Στὸ μεταξύ γίνονταν οἱ διευθετήσεις γιὰ τὴν ταφή του. Ἡ Λαίδη Μπάυρον δὲν εἶχε διατυπώσει καμμιά σχετικὴ ἐπιθυμία κι ἔτσι ἀφέθηκε στὴν ἀδελφή του Αὐγούστα ν' ἀποφασίσῃ γιὰ τὸν τόπο τῆς ταφῆς. Τελικὰ ἀποφασίστηκε νὰ ἐναποτεθῆ ὁ Μπάυρον στὴν οἰκογενειακὴ κρύπτη τῆς ἐκκλησίας τοῦ Hucknall. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἰδιότυπου ποιητῆ ἦταν νὰ ταφῆ στὸ Newstead Abbey, στὸ σημεῖο πού εἶχε διαλέξει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, τὸν γέρο οἰκονόμο τοῦ ἀρχοντικοῦ καὶ τὸν ἀγαπημένο σκύλο του Boatswain. Ὁ οἰκονόμος δὲν ἔστερξε νὰ ταφῆ μαζί μ' ἓναν σκύλο, ὁ Μπάυρον εἶχε κιόλας ταφῆ στὸ Hucknall, κι ἔτσι κανεὶς δὲν μοιράστηκε τὸν τάφο μὲ τὸν Boatswain πὺν βρίσκεται ἀκόμα θαμμένος στὸν κῆπο τοῦ Newstead Abbey, ἐκεῖ πού εἶχε ὀρίσει ὁ παράξενος κύριός του: στὸ σημεῖο ἄ-

Ἡ εἴσοδος τῆς ἐκκλησίας, ἔργο ξυλουργικῆς τοῦ 14ου αἰώνα.

κριβῶς πὺν παλιότερα ὕψωνόταν ἡ Ἁγία Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀθθαεῖου. Ἐνα καριτωμένο κυκλικὸ μνημεῖο εἶναι στημένο στὸν τάφο τοῦ σκύλου, μὲ τὸυς ὠραίους ἐπιτύμβιους στίχους πὺν εἶχε εἰδικὰ συνθέσει γιὰ τὴν περίπτωση ὁ Μπάυρον.

Τὸ πρῶτὸ στὶς 12 Ἰουλίου 1824 τὸ φέρετρο τοῦ Μπάυρον τοποθετήθηκε στὴ νεκροφόρα πὺν συρμένη ἀπὸ ἔξη μαῦρα ἄλογα ἀναχώρησε ἀπὸ τὸ Λονδίνο γιὰ τὸ Nottingham. Τὸ ταξίδι — 130 μίλια — κράτησε τέσσερες μέρες καὶ στὶς 5 τὸ πρῶτὸ τῆς 16ης Ἰουλίου ἡ ἀμάξα ἔφτασε στὴν πόλη ὅπου τὸ σῶμα ἐκτέθηκε πάλι, γιὰ πέντε ὧρες, σὲ κοινὸ προσκύνημα. Μία ἀπὸ τὶς τοπικὲς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς περιγράφει τὴν κηδεῖα τοῦ ποιητῆ:

«Στὶς ἔντεκα παρὰ τέταρτο σχηματίστηκε ἡ πομπή. Ἐπικεφαλῆς τοποθετήθηκαν δυὸ ἔφιπποι ἀστυνομικοὶ, δυὸ κλητῆρες καὶ τέσσερες ἔφιπποι δημοτικοὶ σύμβουλοι. Ἐκλουθοῦσε τὸ ἄλογο τοῦ Στέμματος· ὁ ἀναβάτης του κρατοῦσε ἓνα βελουδένιο μαξιλάρι, ὅπου ἦταν τοποθετημένο τὸ στέμμα τοῦ Οἴκου τῶν Μπάυρον. Ἐκλουθοῦσε ἡ νεκροφόρα μὲ τὰ ἔξη μαῦρα ἄλογα καὶ διακοσμημένη μὲ 12 πένθιμες ταινίες. Πίσω ἐρχόταν ἓνα ἄλλο ἀμάξι μεταφέροντας τὴν τεφροδόχο μὲ τὴν καρδιά καὶ τὸν ἐγκέφαλο τοῦ ποιητῆ καὶ πρὸ πίσω

άλλες εξη άμαξες άκολουθούμενες από την άμαξα με τους στενότερους συγγενείς. Πίσω ήταν οι Έλληνες αντιπρόσωποι από το Μεσολόγγι κι ύστερ' άπ' αυτούς ο Δήμαρχος και ο Σερίφης του Nottingham, δυο δημοτικοί σύμβουλοι, ο δημοτικός γραμματέας και οι ύπόλοιποι δημοτικοί σύμβουλοι. Την όλη πομπή πού είχε μήκος πεντακόσια μέτρα την έκλειναν σαράντα ιππείς σε δυάδες. Ή πομπή αφήνοντας την πόλη κατευθύνθηκε προς το Hucknall.

Πολύς κόσμος είχε συγκεντρωθῆ κοντά στην έκκλησία όταν ή νεκρική συνοδεία έφτασε εκεί στις τριοήμιση το άπόγευμα. Στην είσοδο του αύλογυρου περίμενε ο αιδ. Κάρολος Νίχον πού όδήγησε την πομπή στην έκκλησία άπαγγέλλοντας τις πρώτες φράσεις της νεκρώσιμης άκολουθίας. Ή έκκλησία ήταν άσφυκτικά γεμάτη και καθώς ή άκολουθία προχωρούσε ήταν φανερό ότι το έκκλησίασμα ήταν βαθιά συγκινημένο. Τέσσερα λεπτά πριν από τις τέσσερις το φέρετρο και ή τεφροδόχος κατεβάστηκαν στην κρύπτη και άναγνώσθηκε ή επίτάφια εύχή. Στις τέσσερις και δέκα όλα είχαν τελειώσει. Οι πενθούντες στάθηκαν για λίγα λεπτά σιωπηλοί κοιτάζοντας κάτω στην κρύπτη. Ο φλέτσερ (ο πιστός ύππρέτης του Μπάυρον) είχε πλήρως καταρρεύσει. Σε λίγο οι μεγάλες λίθινες πλάκες ζανασκέπασαν την κρύπτη.»

Έτσι τέλειωσε ή τρίμηνη περιπέτεια του νεκρού ποιητή πού μπορούσε να ήουχάση πιά κοντά στους προγόνους του. Ο όμιλητής εξακολουθεί την αφήγησή του — όλοι τον προσέχουν σιωπηλοί. Γλιστρῶ άθόρυβα σε μία από τις γωνίες της έκκλησίας. Σε μία στενόμακρη μαρμαρίνη πλάκα διαβάζω άποσάσματα από τον Childe Harold, ένῶ πιό πέρα σε μία άλλη, γνώμες για τον Μπάυρον από τον Ουγκώ, τον Τέννυσον, τον Σατωμπριάν, τον Ράσκιν, τον Μακώλεϋ, τον Ουώλτερ Σκότ. Κάποια ιδιαίτερη αίσθηση ύπάρχει στην όμάδα των άκροατών. Ή φωνή του νεωκόρου ζωντανεύει καθώς άρχίζει να άφηγῆται για το άνοιγμα του τάφου του Μπάυρον στα 1938, πού αυτόπτης μάρτυρας και συνεργός ήταν ο ίδιος.

Έκατόν δεκατέσσερα χρόνια μετά την ταφή του ποιητή, στις 15 Ίουνίου 1938, ο έφημέριος της έκκλησίας θωμάς Barber, πού έγραφε και το βιβλίο «Ο Μπάυρον και πού είναι θαμμένος», πραγματοποίησε την πρόθεσή του να επιβεβαιώση άν πραγματικά ύπῆρχε κρύπτη στο πάτωμα της έκκλησίας κι άν προ πάντων ο Μπάυρον ήταν άκόμα θαμμένος εκεί, γιατί έντονη διάδοση άνάμεσα στον κόσμο το άμφισβητούσε.

Έτσι στις 4 το άπόγευμα εκείνης της μέρας, μπροστά δε δέκα περίπου πρόσωπα πού είχαν ειδικά κληθῆ, άρχισε ή όλη έπιχείρηση με πολλή προσοχή και μυστικότητα για ν' άποφευχθῆ το πλήθος των περιέργων και των έκτιμητών της μνήμης του ποιητή. Ο έργολάθος από το Nottingham και οι τρεις έργάτες του άρchiσαν ν' άφαιρούν τις πλάκες από το δάπεδο. Ή φωνή του άφηγητή γίνεται θερμότερη, πιό νεανική, ο νεωκόρος ζαναζῆ τῆ συναρπαστική του έμπειρία: το άντίκρουσμα της ύπόγειας κρύπτης, το άπροσδόκητα στενό του χώρου της — μόλις δυο έπί δυόμιση μέτρα — την άναζήτηση του φερέτρου του ποιητή, το άνοιγμά του, το αναλλοίωτο πρόσωπο του νεκρού, το κωλό του πόδι πού είχε νεκροτομηθῆ από τους άγγλους γιατρούς για ν' άποκαλυφθῆ ή αίτία της κωλότητάς του, το ζανασφράγισμα του τάφου.

Άπό τις σελίδες 134—137 του βιβλίου του αιδ. Θ. Barber, σπάνιου σήμερα, πού μπορεί όμως κανείς να το δῆ στη μικρή δημοτική βιβλιοθήκη του Hucknall έξω ακριβώς από τον περίβολο της έκκλησίας, ή στη μεγάλη Βιβλιοθήκη του Nottingham με το τεράστιο τμήμα Βυρωνολογίας, είναι παρμένη ή παρακάτω αφήγηση:

«Άμέσως κάτω από το τελευταίο σκαλοπάτι στο βάθος της κρύπτης... είδα ένα μικρό μολυβένιο φέρετρο παράλληλα προς το σκαλοπάτι. Ήταν φανερό πώς δε βρισκόταν στην άρχική του θέση. Ήταν το φέρετρο ενός βρέφους και πιθανώτατα του Ernest, ενός από τα παιδιά του τρίτου Λόρδου Μπάυρον, πού είχε πεθάνει στη βρεφική του ηλικία στα 1671. Ή βάση του μικρού αυτού φερέτρου ήταν συντριμμένη κάτω από το βάρος ενός μεγάλου παραλληλόγραμμου κιβώτιου σκεπασμένου με τα ύπολειμματα βελούδου σε ζεθωρισμένο πορφυρό χρώμα, στολισμένου με καρφία πού είχαν χάλκινα κεφάλια καθώς και με άλλα νεκρικά διακοσμήματα. Το κιβώτιο στεκόταν όρθιο, στηριγμένο στη στενή πλευρά του.

Δέν ήταν δύσκολο να το άναγνωρίσω σαν την τεφροδόχο της περιγραφῆς της νεκρικής πομπῆς, γιατί στο κάλυμμα βρήκα μία χάλκινη πλάκα με την άκόλουθη έπιγραφή:

Μέσα σ' αυτή την τεφροδόχο
βρίσκονται
ή καρδιά και ο έγκέφαλος
του άείμνηστου
Λόρδου Νόελ Μπάυρον.

Μπορούσα τώρα να στρέψω την προσοχή μου στο κύριο μέρος της κρύπτης. Καθώς στεκόμουν στη βάση της σκάλας είδα τα φέρετρα — πού ήταν άθικτα ή σχεδόν άθικτα — να βρι-

σκωνται στοιβαγμένα σέ τρείς σωρούς τὸ ἓνα πάνω ἀπὸ τὸ ἄλλο... Ἡ πρώτη ἐνέργειά μου ἦταν νὰ ἐξετάσω τὰ φέρετρα τοῦ πρώτου σωροῦ, στοιβαγμένα ἓνα πόδι ἀπὸ τὸν βόρειο τοῖχο τῆς κρύπτης. Ἡ ἐμφάνιση τοῦ πάνω-πάνω φερέτρου αὐτοῦ τοῦ σωροῦ τραβοῦσε ἀμέσως τὴν προσοχή. Ἦταν καμωμένο ἀπὸ δρυῖνο ξύλο καὶ καλοδιατηρημένο. Ἀρχικά πρέπει νὰ ἦταν καλυμμένο μὲ βυσσινί βελουδοῦ πού ὑπολείμματα του διατηροῦνταν κάτω ἀπὸ τὰ χάλκινα κεφάλια τῶν καρφιῶν μὲ τὰ ὁποῖα στερεώθηκε στὸ ξύλο. Οἱ πλευρές τοῦ φερέτρου ἦταν ὄμορφα τοιοισμένες μὲ πολυάριθμα ἐπιτάφια στολίδια. Ἦμουν ἀνυπόμονος ν' ἀναγνωρίσω σέ ποῖον ἀνήκε, δυστυχῶς ὁμως ἡ ἐπιγραφή στὸ σκέπασμα ἔλειπε, παρ' ὅλο πού τὰ σημάδια ὅπου εἶχε στερεωθῆ ἦταν καθαρὰ.

Ἦταν σχεδὸν βέβαιο ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ τὸ φέρετρο τοῦ ποιητῆ, ὅμως ἡ ἀπουσία τῆς πλάκας μὲ ἀνάγκαζε ν' ἀναζητήσω ἄλλη μαρτυρία. Στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ φερέτρου καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς βρισκόταν ἀκουμπισμένο ἓνα στέμμα. Τὸ κοίταξα προσεκτικὰ καὶ βρῆκα πὼς ἦταν ἓνα συνθισμένο στέμμα βαρώνου. Κάποτε ἀποτελεῖτο ἀπὸ μιὰ στεφάνη μὲ ἔξη μαργαριτάρια καὶ ἓνα θόλο καλυμμένο μὲ κόκκινο θελοῦδο καὶ χρυσὸ λοφίο. Τὸ βελουδοῦ καὶ τὸ λοφίο θὰ εἶχαν φθαρῆ ἀπὸ τὸν χρόνον, ὅμως ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τῶν μαργαριταριῶν πρέπει νὰ ἦταν κυνηγοὶ ἀναμνηστικῶν ἀντικειμένων πού ἔδρασαν κατὰ τὸ ἀνοιγμα τῆς κρύπτης γιὰ τὴν ταφή τῆς Λαίδης Λάβλεις (στὰ 1852).

Ἄν αὐτὸ τὸ στέμμα βρισκόταν στὴν ἀρχική του θέση — καὶ αὐτὸ φαινόταν νὰ συμβαίνει — τότε ἐπιβεβαιωνόταν ἡ πεποίθησή μου πὼς τὸ πάνω-πάνω φέρετρο τοῦ βόρειου σωροῦ ἦταν ἐκεῖνο τοῦ ποιητῆ. Σέ μιὰ πιὸ προσεκτικὴ ἐξέταση ἀνακάλυψα πὼς τὸ σκέπασμα τοῦ φερέτρου ἦταν χαλαρὸ καὶ δὲν ἐφάρμοζε παντοῦ στις πλευρές καὶ στις ἄκρες ὅπου εἶχε ἀρχικά καρφωθῆ. Εἶχαν τάχα δίκαιο ἐκεῖνοι πού πίστευαν πὼς τὸ φέρετρο εἶχε ἀνοιχθῆ; Προσπάθησα νὰ διώξω μακριὰ τὴ σκέψη, ἀλλὰ ὅταν, σπκωνοντας ἐλαφρὰ τὸ σκέπασμα εἶδα ὅτι τὸ μολυβένιο ἐσωτερικὸ κασόνι εἶχε κοπῆ καὶ ἀνοιχτῆ, δὲν μοῦ ἔμνε πιά καμμιὰ ἀμφιβολία.

Κάποιος εἶχε ἐσκεμμένα ἀνοίξει τὸ φέρετρο. Τρομοκρατήθηκα στὴ σκέψη πὼς θὰ μπορούσε νὰ εἶχαν ἀφαιρεθῆ ἀναμνηστικὰ μέσα ἀπὸ τὸ φέρετρο. Ἡ σκέψη ἦταν ἀποκρουστικὴ μὰ δὲν μπορούσα νὰ τὴ διώξω. Τάχα καὶ τὸ σῶμα ὀλόκληρο νὰ εἶχε μετακινηθῆ; Τρομερὴ σκέψη. Κατὰ καιροὺς ἄκουα πολλοὺς ἐπισκέπτες τῆς ἐκκλησίας νὰ βεβαιώνουν πὼς τὸ σῶμα τοῦ ποιητῆ δὲ βρισκόταν μέσα στὴν κρύπτη. Ποῦ στηριζόταν αὐτὴ ἡ βεβαιότητα; Μήπως εἶχαν πληροφορηθῆ γιὰ ἀνοιγμα τοῦ φερέτρου καὶ τὸ ἤξεραν σάν μυστικὸ πὼς τὸ σῶμα εἶχε μετακινηθῆ; Ὅσο τὸ σκεφτόμουν, τόσο μὲ κυρίευε ὁ φόβος πὼς τὸ φέρετρο θάταν ἀδειανό.

Τὸ φέρετρο βρισκόταν μπροστά μου, τὸ σκέπασμα χαλαρὸ — εὐκόλα μπορούσα νὰ τὸ σπκῶσω — καὶ τὸ μολυβένιο ἐσωτερικὸ φέρετρο κομμένο. Μέσα στὸ μολυβένιο ἦταν ἓνα ἄλλο ξύλινο πού τὸ σκέπασμά του δὲν εἶχε ποτὲ καρφωθῆ. Τί βρισκόταν ἀπὸ κάτω του; Ἄν τὸ σῆκωνα τί θ' ἀνακάλυπτα; Θάπρεπε νὰ τολμῶσω νὰ κοιτάξω; Ναι, ὁ κόσμος θάπρεπε νὰ ζέρη τὴν ἀλήθεια — ὅτι τὸ σῶμα τοῦ μεγάλου ποιητῆ ἦταν ἐκεῖ ἢ ὅτι τὸ φέρετρο ἦταν ἀδειανό. Μὲ εὐλάβεια, μὲ πολλὴ εὐλάβεια, σῆκωσα τὸ σκέπασμα, καὶ μπροστὰ στὰ μάτια μου, νά, κειτόταν τὸ ταριχευμένο σῶμα τοῦ Μπάυρον σὲ τόσο τέλεια κατάσταση ὅσο τὴν ἡμέρα πού τὸ τοποθέτησαν στὸ φέρετρο ἐδῶ καὶ 114 χρόνια. Τὰ χαρακτηριστικὰ του καὶ τὰ μαλλιά του ἦταν ἀκριβῶς ἐκεῖνα πού μοῦ ἦταν τόσο οἰκεία ἀπὸ τὰ γνωστὰ πορτραῖτα του. Ἡ γαλήνια, σχεδὸν εὐτυχισμένη ἐκφραση τοῦ προσώπου του μοῦ ἔκαμε βαθιὰ ἐντύπωση. Τὰ πόδια καὶ οἱ ἀστράγαλοι ἦταν ξεσκέπαστα καὶ μὴ ὁρμασε νὰ διαπιστώσω ὅτι ἡ κωλότητά του ἦταν στὸ δεξί του πόδι. Ἄρκετὰ ὅμως. Μαλακὰ χαμήλωσα τὸ σκέπασμα τοῦ φερέτρου, καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ ἀνάπεμπα μιὰ προσευχὴ γιὰ τὴν εἰρήνη τῆς ψυχῆς του...)

* * *

Ἐξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ὁ ἥλιος εἶναι ἀκόμα ψηλά, ἱλαρεύει τὸ τοπίο. Μιὰ μητέρα κυλὰ τὸ καρτοσάκι τοῦ παιδιοῦ τῆς ἀνάμεσα στους τάφους μὲ τὰ λουλούδια, ἐνῶ πιὸ πέρα δυὸ ἄλλα παιδάρια κυνηγοῦνται χαρούμενα πίσω ἀπὸ τῆς ἐπιτύμβιες στήλες, παλιές, μαυρισμένες, ἀπρόσωπες πιά ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου, σῆμα μόνου τοῦ περάσματος τοῦ φαρτοῦ ἀνθρώπου.

Ἄφῆνομε πίσω μας τὸν Μπάυρον νὰ ἀναπαύεται στὴ δόξα του καὶ στὴ γαλήνη τῆς σιωπῆς.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΣΧΕΔΙΑ ΠΕΡΙ ΚΥΠΡΟΥ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΟΥ '21

(Ο Π. Σέκερης υπέρ παραχώρησης της νήσου εις τὴν Ἀγγλίαν ὡς ἐνεχέουσα διὰ δάνειον ἢ ὡς στρατηγικῆς βάσεως)

Ἡ Κύπρος ἀπασχολοῦσε σοβαρῶς τὴν πατριωτικὴν σκέψιν τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ '21, ἀσχέτως ἐὰν δὲν εἶχε καταστῆ δυνατὸν εἰς τὴν ἰδίαν νὰ σηκώσῃ τὰ ὅπλα διὰ τὴν συμμετοχὴν τῆς εἰς τὸν Ἀγῶνα τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας. Ἐθεωροῦτο δὲ ὡς τμῆμα τῆς ἔθνικῆς οἰκογενείας τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς προκύπτει ἀπὸ τὸ ἀποκείμενον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας Ἀρχεῖον Παναγιώτου Σέκερη (δημοσιευθὲν τῷ 1967 ἀπὸ τὸν πρόεδρον τῆς Ἑταιρίας κ. Ἰω. Μελετόπουλον), ὁ οἰκονομικὸς στυλοβάτης τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας εἶχε διατυπώσει σκέψεις περὶ Κύπρου, αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον, μετὰ ἀπὸ 150 ἔτη, διατηροῦν τὴν διορατικὴν τῶν ἀξίαν. Καταφυγὼν εἰς τὴν Ὁδησσόν, μετὰ τὰς σφαγὰς τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔγραφε (12 Αὐγούστου 1821) πρὸς τὸν ἀδελφόν του Γεώργιον, εἰς Ἔδραν :

«Ἐλπίζω νὰ ἐυστήθῃ σύγκλητος Βουλὴ καί, ἂν οὕτως ἔχῃ, κρινῶ μετὰ τὴν ἀσθενῆ μου ἰδέαν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ στείλουν δύο ἢ περισσοτέρους τῶν προκομμενεστέρων διὰ νὰ ζητήσουν ἐπὶ λόγῳ δανείου ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν χρήματα καὶ λοιπὰ ἐφόδια τοῦ πολέμου καὶ δὲν ἐλπίζω νὰ ἀποτύχωμεν καὶ ἂν ἰδοῦν δυσκολίας, ἄς δώσουν ἐν ἐχέουσαν ἢ ἀντὶ χάριτος τὴν Κύπρον ἢ τὴν Κρήτην αὐτῆς ἢ συμμαχία εἶναι χρησιμωτέρα ἀπὸ κάθε ἄλλην, καὶ ἀνάπαλιν, αὐτὴ δύναται νὰ μᾶς ζημιώσῃ εἰς τὰ καιρία. Ὁ ρωσικὸς πρέσβυς ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἤλθεν ἐδῶ ἢ φυγὴν τοῦ ἄφησε τρόμον εἰς τοὺς τυράννους καὶ ἐπέφερε προσωρινὴν ἡσυχίαν ἐκεῖ καὶ ἐπαπειλεῖ τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἀλλὰ, Κύριος οἶδε, πότε καὶ πῶς θέλει γενῆ. Δι' αὐτοὺς λοιπὸν καὶ ἄλλους ἰσχυροτέρους λόγους εἶναι χρησιμωτέρα καὶ ἀναγκαιότερα πάσης ἄλλης συμμαχίας ἐκεῖνη τῆς Ἀγγλίας, ἐκτὸς πλέον ἂν εἶναι σύμμαχοί μας οἱ Ἀμερικανοί, καὶ πάλιν τότε εἶναι ἀναγκαῖον νὰ κολαεύσωμεν τὴν Ἀγγλίαν, ἐπειδὴ κηρυττομένον τοῦ κατὰ Τουρκίας ρωσικοῦ πολέμου, Κύριος οἶδε ποίαν μορφήν θὰ λάβωσι τὰ εὐρωπαϊκὰ ἰντερέσια. Πρόβαλε εἰς τὴν Σύγκλητον τὴν γνώμην μου καὶ ἂν φανῆ ἀρεστή, καλῶς, εἰ δὲ μὴ ἄς ἀποβληθῆ».

Ἡ Ἱστορία ἐδικαίωσε τὸν Σέκερη εἰς ὅλας τὰς σκέψεις του, τὰς ὁποίας, μετὰ τὴν μετριοφροσύνην, παρουσιάζει ὡς «ἀσθενεῖς», ἐνῶ ἦσαν ἐδραιωμένοι ἐπὶ πραγματικῆς ἐπισκοπῆσεως τῆς πραγματικότητος.

Καὶ ἐν πρώτοις, ἡ σκέψις περὶ ἐπιδιώξεως ἐξωτερικοῦ δανείου ἦτο ὀρθοτάτη, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα νὰ φέρῃ τὸν Ἀγῶνα εἰς πέρας, μόνον μετὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἐθελουσίας ἢ ὑποχρεωτικὰς εἰσφορὰς· εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι ἄνευ τῶν δανείων (παρὰ τοὺς ληστρικοὺς ὄρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐξεδόθησαν, καὶ τὴν ἀθλίαν διάθεσίν των, ἐν μέρει, διὰ φατριαστικούς σκοπούς), τὸ πᾶν θὰ

εχάνετο. Ἦτο ἐπίσης ὀρθοτάτη ἢ σκέψις περὶ ἀναζητήσεως τοῦ δανείου εἰς τὴν Ἀγγλικὴν χρηματαγορὰν καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη διὰ τῆς συνάψεως τοῦ πρώτου δανείου εἰς τὴν Ἀγγλίαν (Φεβρουάριον τοῦ 1824), ἀφοῦ ἐναυάγησαν αἱ ἀλλαχοῦ προηγουμένα προσπάθειαι. Ὁ Σέκερης ἐξετίμα ὀρθότατα τὸ φυσιολογικὸν ἐνδιαφέρον τῆς Ἀγγλίας διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὡς μεσογειακὴν χώραν, δυναμένην νὰ παράσχη βάσεις, πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς Ρωσικῆς καθόδου εἰς τὴν Μεσόγειον, ὅπερ ἀπετέλει τὴν παγίαν πολιτικὴν τοῦ Λονδίνου. Διέβλεπε δὲ σαφῶς ὁ Σέκερης τὴν κατάρρευσιν τοῦ ἔως τότε φρουροῦ τῆς Μεσογείου, τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς ὁποίας τὴν ἀκραιότητα ἐπεθύμουν αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις, ἀκριβῶς, ὡς φράγματος ἀνασχετικοῦ τοῦ ρωσικοῦ καθοδικοῦ ρεύματος· καὶ διέβλεπεν ἐπίσης τὴν ὑποκατάστασιν τοῦ «Μεγάλου ἀσθενοῦς» διὰ τῆς νέας Ἑλλάδος, εἰς τὸν ρόλον αὐτόν, καθ' ὃν χρόνον, ἀντιθέτως, αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἐφοβοῦντο ὅτι τὸ νέον Ἑλληνικὸν κράτος θὰ ἦτο ἕνας ἀπλοῦς πρόσκοπος τῆς Ρωσίας, διὸ καὶ ἀντέδρων, ἀρχικῶς μὲν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, βραδύτερον δὲ εἰς τὴν παραχώρησιν λογικῶν καὶ δικαίων γεωγραφικῶν ὁρίων.

Ἀναλογιζόμενοι σήμερον ποίας ἀντιδράσεις συνήνητησεν ἡ Ἑλλάς, τὰ πρῶτα τῆς Ἐπαναστάσεως ἔτη, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία (ἀντιθέτως πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὑποστηρίξασα τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις μὲ πνεῦμα γενναιοφροσύνης) ἤθελε Ἑλλάδα περιορισμένην, εἰ δυνατόν, εἰς μόνον τὴν Πελοπόννησον ἢ μὲ μικρὰν ἄνω τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου ἐπέκτασιν καί, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἄνευ τῆς Ἀκαρνανίας, διὰ τὸν φόβον ἀπελευθερωτικῆς εἰσβολῆς εἰς τὰ κατεχόμενα Ἐπτάνησα, ἐκτιμῶμεν πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἠδύναντο οἱ Ἀγωνισταὶ τοῦ '21, τὴν σκέψιν τοῦ Σέκερη, ὅτι ἡ συμμαχία μὲ τὴν Ἀγγλίαν ἦτο «ἀναγκαιοτέρα πάσης ἄλλης».

Σκέψεις παρομοίας μὲ ἐκείνας τοῦ Σέκερη ὑπεστήριξε, κατὰ τὴν διαπραγματεύσιν τοῦ πρώτου ἐν Ἀγγλίᾳ δανείου, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Ὁ τότε (Ἰούνιος τοῦ 1823) Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος, ἔλεγε, μεταξὺ ἄλλων, εἰς τὰς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἀποστολὴν μυστικὰς ὁδηγίας του :

«Θέλετε προσπαθῆσαι νὰ ἀποδείξετε τὸ κίνημα τῆς Ἑλλάδος πάντῃ ἀσχετον (καθὼς καὶ εἶναι) μὲ τοὺς σκοποὺς τῆς Ρωσίας· τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων τοῦ ν' ἀποκτήσουν ἐντελῶς τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν των, καὶ ὄχι ποτὲ νὰ ὑποδοιλωθοῦν εἰς ἄλλους· τὸ ἀσύμφορον ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ἐκπληρώσεως τῶν σκοπῶν τῆς Ρωσίας· τὴν ἐκ τούτου ταυτότητα τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀγγλίας· τὸ πόσον συμφέρεει εἰς τὴν Ἀγγλίαν νὰ συντρέξῃ εἰς τὸ νὰ κατασταθῇ ἡ Ἑλλάς ὄχι μόνον αὐτόνομος, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρά· τὸ ἀδύνατον σχεδὸν τοῦ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς Ὀθωμανικῆ Διοίκησις εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς Ἀγγλίας ἐναντίον τῆς Ρωσίας· τὸ ἀφρευκτον τῆς πτώσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Διοικήσεως, ὕστερον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβε κλονισμόν... Προσπαθήσατε ὅσον τὸ δυνατόν νὰ ἀποδείξητε, ὅτι τὸ μόνον ἀρμοδιώτερον μέσον εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἰσχυρὰ καὶ ἀνεξάρτητος θέλει χρησιμεύσει ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς

ὄλην τὴν Εὐρώπην. Ἀποδείξατε ὅτι διὰ τὴν ἐνίσχυσιν ταύτην ἡ Ἑλλὰς οὐσιωδῶς μόνον χρηματικῆς βοήθειας ἔχει, καὶ ὅταν ἡ Ἀγγλία τὴν προμηθεύῃ τὰ ἀναγκαῖα χρήματα, δύναται αὕτη νὰ κάμῃ τὸν παρόντα πόλεμον ἐνεργητικόν, καὶ διὰ μιᾶς νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ μέχρι τῶν ὄριων τῆς Θράκης, μετέπειτα δὲ καὶ περὶ αὐτὴν νὰ προβῇ, ὥστε ὅσον αὕτη προχωρεῖ, τόσον οἱ σκοποὶ τῆς Ρωσίας νὰ συστέλλωνται, διὰ τὸν λόγον τοῦ ὅτι αὕτη δὲν θέλει φθάσει ποτὲ εἰς τὸ νὰ κηρυχθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἢ νὰ ζητήσῃ ν' ἀποσπάσῃ μέρος γῆς ἀνήκον εἰς τὴν ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὴν ὀλομέλειαν.

Ὁ Παναγιώτης Σέκερης προσέφερε καὶ ἐγγύησιν διὰ τὸν ρόλον τῆς Ἑλλάδος, ὡς διαδόχου τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐν Μεσογείῳ ἰσορροπίας τῶν Δυνάμεων, μάλιστα δὲ ἐξησφάλισε προσέχουσαν θέσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διὰ τῆς προσφορᾶς εἰς ταύτην τῆς Κρήτης ἢ τῆς Κύπρου, εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἐνεχύρου διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ δανείου ἢ καὶ ὑπὸ μορφὴν «χάριτος», ἥτοι μονιμοτέρας παραχωρήσεως, μὲ διμερῆ σύμβασιν, ἢ ὅποια, ἀναμφιβόλως, θὰ ἐπρονοοῦσε καὶ περὶ τοῦ καθεστῶτος αὐτοδιοικήσεως τῆς νήσου, ὡς χώρας ἀνηκούσης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν «ὀλομέλειαν».

Ὡς εἶναι γνωστόν, ἡ Ἑλλὰς προσέφερεν ὡς ἐγγύησιν διὰ τὸ δάνειον μόνον τὰς ἐθνικὰς προσόδους, οἱ δὲ πληρεξούσιοι εἶχον ρητὴν ἐντολὴν νὰ ὁμιλήσουν «ἀορίστως» περὶ τῶν «ἐθνικῶν κτημάτων» ὡς ἐγγυήσεως, ἀλλὰ ὄχι περὶ οἵασδήποτε συγκεκριμένης ἐδαφικῆς περιοχῆς. Ἐξ ἄλλου, οἱ ἀντιπρόσωποι, οἱ ὅποιοι εἶχον ὀδηγίαν ὅπως, παραλλήλως πρὸς τὸ δάνειον, ἐπιδιώξουν κάποια μορφὴν συμμαχίας μὲ τὴν Ἀγγλίαν, ἐν πάσῃ ἐχεμυθείᾳ, δὲν ἀνεφέρθησαν εἰς οἵανδήποτε ἐδαφικὴν παραχώρησιν, ὑπὸ οἵανδήποτε μορφὴν, ὑποστηρίζαντες ὅτι συνολικῶς ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς στρατηγικοὺς σκοποὺς τῆς Ἀγγλίας, ἀνατεθειμένους ἕως τότε εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὅταν ὁ Σέκερης ὁμιλεῖ περὶ Κρήτης ἢ Κύπρου, ἡ μὲν Κρήτη ἐμάχετο καὶ ἐσημείωνε νίκας, ἐνῶ ἡ Κύπρος ἐθρηνοῦσε τὰ θύματα τῆς Τουρδικῆς θηριωδίας τῆς 9ης Ἰουλίου. Εἶναι εἰλόγον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἦτο αἰσιόδοξος, ὄχι μόνον διὰ τὴν τελικὴν νίκην τῶν Κρητικῶν ὅπλων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κύπρου, ἴσως μὲ κάποιαν θαλασσίαν καταδρομὴν τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων. Διότι, ἡ σκέψις τοῦ ὅπως δοθῇ ἡ Κύπρος, ὡς ἐνεχύρον διὰ τὸ δάνειον ἢ ὡς μόνιμος βάσις διὰ τὴν στρατηγικὴν τῆς Ἀγγλίας, προϋπέθετε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλληνικῆς νήσου.

Ἀθῆναι, Νοέμβριος 1971.

ΧΡΙΣΤΟΣ Α. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

WELLCOME HOME HELEN

(Χριστουγεννιάτικο διήγημα)

Τὸ σπίτι ἦταν πετρόκτιστο — κίτρινη πουρόπετρα. Βρισκόταν ἀκριβῶς στὸ πῦρ ψηλὸ σημεῖο τοῦ ἀνηφορικοῦ δρόμου. Ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα ἴσιωνε ὁ δρόμος καὶ τὸν παρακαλουθοῦσες ὡς μακριὰ στὸ δάσος μὲ τὰ πυκνὰ χαμηλόσωμα πεῦκα.

Στὸ σπίτι ἀνέβαινες μὲ λίγα μαρμάρινα πλατιά σκαλιά. Προχωροῦσες σὲ μιὰ πλατειὰ βεράντα. Ἡ πόρτα πολὺ ψηλή, τοῦ παλιοῦ τύπου, καφὲ χρῶμα, ὑψωνόταν ἐπιβλητικὰ μὲ δυὸ μακρόστενα παράθυρα στὸ κάθε φύλλο τῆς ἐνδυναμωμένα μὲ πυκνὰ κάγκελα. Ἀκριβῶς στὸ δεξί (μπαίνοντας) μακρόστενο παράθυρο τῆς πόρτας κρεμόταν ἡ ἐπιγραφή μὲ κόκκινα μεγάλα γράμματα σὲ ὀλοπράσινο φόντο "Wellcome Home Helen".

Στάθηκα καὶ κοίταξα τὸ καλωσόρισμα αὐτό.

«Χριστουγεννιάτικο ἔθιμο κανενὸς Καναδοῦ» σκέφτηκα. «Ἔχει ἀρκετοὺς ξέ-
νους τὸ νησί. Χριστούγεννα εἶναι, πὺρ γιὰ τοὺς βόρειους ἢ γιορτὴ αὐτὴ σημαδεύει
τὸ χρόνο».

Ξαφνικὰ νιοῦθω ἔνα ἀπαλὸ κτύπημα στὸν ὄμο μου.

—Καλημέρα, γιατρέ, μοῦ λέει μιὰ φωνή.

Γυρνῶ κι' ἀντικρύζω ἔνα παλιὸ μου πελάτη, τὸ Smith ἀπ' τὸν Καναδά.

—Ἐσύ, μίστερ Σμίθ; Πότε γύρισες ἀπ' τὸν Κανα ἄ; τοῦ λέω.

—Εἶναι λίγες μέρες. Μὲ ἀποσπάσανε στὴν Καναδικὴ Ἀρμοστεία. Γνωρίζω τὸν τόπο καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι θάμαι ἕνας καλὸς σύμβουλος στὴν ὑπηρεσία τῆς χώρας μου.

—Αὐτὸ μ' εὐχαρίστησε. Πραγματικὰ Χριστουγεννιάτικη ἔκπληξη.

—Κι' ἐμένα μ' εὐχαριστεῖ ὁ λόγος σου. Μὲ κολακεύει. Κρῦο δὲν κάνει;

—Χιονίζει στὰ βουνὰ εἶπε τὸ ράδιο.

—Ἐ! λοιπὸν προτείνω νὰ ζεσταθοῦμε μ' ἕνα οὔτσου ἢ ἂν θέλῃς κονιάκ στὸ σπίτι.

—Ἐδῶ κοντὰ κάθσαι, μίστερ Σμίθ;

—Νά! Ἐδῶ.

—Στό... Wellcome Home Helen;

—Αὐτὸ μὲ συγκινεῖ ἰδιαίτερα, πὺρ χαρακτηρίσες τὸ σπίτι μου μ' ἕνα λόγο τῆς καρδιᾶς μου.

Δὲ ζήτησα ἐξήγηση. Ἐνοιωθὰ ὑποχρέωση νὰ μπῶ στὸ σπίτι ἐνὸς παλιοῦ μου καλοῦ πελάτη. Θαρροῦσα πὺρ ἦταν καὶ στοιχειώδης μου ὑποχρέωση, ἀφοῦ αὐτὸς βρισκόταν τέτοιες ἐπίσημες μέρες σ' ἕνα ξένο τόπο, ἔστω καὶ φιλικό.

Ξεκλείδωσε τὴν ξόπορτα. Δὲν ξέρω ἂν ἔδειξα ἔκπληξη ἢ ἐκεῖνος θὰ μάντεψε ἴσως τὴν ἀπορία μου.

—Μόνος κατάμονος ἀπὸ πολὺ καιρὸ, μοῦ λέει. Κι' ὅμως θὰ γυρίση. Δὲ γίνεται ἄλλοιῶς.

Ὅμοιολῶ πὺρ κατάλαβα ἢ νόμισα πὺρ κατάλαβα. Θεώρησα καλύτερο νὰ μὴν

τοῦ σκαλίσω τὴν πληγὴν. Ἡ ἀνάμνηση τοῦ νεκροῦ, ὅσο κι' ἂν περάσανε χρόνια, πάντοτε ἔχει μιὰ πικρὴ γεύση. Προπαντὸς σ' ἐπίσημες μέρες, ὅταν ἡ ἀνάμνηση αὐτὴ ξαναφέρνῃ, ἔστω καὶ κάπως θολὰ κάποιες στενὲς σχέσεις.

Ἀντίκρου στὴν ξώπορτα βρισκόταν τὸ μπάρο. Ὁλοφάνερα ἦταν πρόσθετο γιατί ὁ ρυθμὸς τοῦ σπιτιοῦ δὲν ἐπέτρεπε αὐτὴ τὴν πολὺ νεώτερη γιὰ τὸ νησί μας λεπτομέρεια. Γέμισε δυὸ ποτήρια οὔτσου.

—Στὴν ὑγεία της, μοῦ εἶπε.

—Μὰ τέλος πάντων δόσε μου μιὰ ἐξηγήση. Ὁμολογῶ πὼς τὰ μπερδεψα πιά. Δὲν ξέρω τί νὰ ὑποθέσω.

Ὁ ἄνθρωπος ρούφηξε μιὰ καλὴ δόση οὔτσου. Ἀπόθεσε τὸ ποτήρι στριφογυρίζοντάς το ἀπάνω στὸ σανίδι μ' ἓνα γρήγορο ρυθμὸ. Ὅστερα βράδυνε τὸ στριφογύρισμα. Κούνησε δυὸ-τρεῖς φορές τὸ κεφάλι.

—Θὰ τὴν περμενῶ κι' ἐδῶ ἀκόμα, μοῦ λέει. Ἄν τὸ θελήσῃ ἡ μοῖρα θάρρη κι' ἐδῶ. Χριστοῦγεννα θάναι. Μοῦ τὸ ὑποσχέθηκε. Μᾶλλον τῶνοιωσα σὰν ὑπόσχεση.

Κι' ἄρχισε νὰ μοῦ διηγεῖται τὴν ἱστορία του...

* * *

Καθόμαστε τότε στὴν «Πανσιὸν Σμιθ» σ' ἓνα δρόμο κάθετο τοῦ Μπαϊζγουάτερ. Ὁ Καναδὸς Σμιθ (συνώνυμος μὲ τὴν πανσιὸν) μιὰ βραδυὰ ἐνώθηκε μὲ τοὺς ἄλλους ἐνοίκους. Ἦρθε λέει γιὰ μετεκπαίδευση στὰ οικονομικά, θαρρῶ τὸν ἔστειλε μιὰ Τραπεζα. Στὸ κάτω-κάτω δὲ θυμᾶμαι, ἄνκαι δὲ λεπτολογῶ κάτι τέτοια πολὺ ἀδιάφορα γιὰ μένα. Εἶχαμε συνδεθῆ κάπως στενότερα παρὰ μὲ τοὺς ἄλλους ἐνοίκους, γιατί ἦταν πιδὸ ὁμηλικὸς καὶ διηγόταν πότε-πότε ἱστορίες τοῦ τόπου του. Αὐτὸ τὸ χάρισμα τῆς διήγησής, ὅταν δὲν τὸ παρακάνῃ, καὶ προπαντὸς ἄκαιρα, δημιουργεῖ πάντοτε γύρω στὸ ἄτομό σου μιὰ πολὺ φιλικὴ ἀτμόσφαιρα.

Μιὰ βραδυὰ στὴν τραπεζαρία εἶχα ἀντιληφθῆ πὼς ἔτρωγε σιωπηλὸς ὁ Καναδὸς. Μὲ τὴν εὐκολία μου νὰ δημιουργῶ σχέσεις καὶ φίλους πλησίασα στὸ τραπέζι του καὶ ζήτησα νὰ τοῦ κάνω λίγη συντροφιά.

—Κατσούφης, ἀπόψε;

—Δυστυχῶς πρέπει νὰ γυρίσω στὸν τόπο μου, μοῦ ἀπαντᾷ.

—Τί δυστυχῶς. Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη εὐτυχία ἀπὸ τοὺς γυρισμούς, τοῦ λέω μὲ εἰλικρίνεια κι' ὄχι μὲ πρόθεση νὰ τὸν παρηγορήσω.

—Σωστά! Μὰ βρίσκομαι κάτω ἀπὸ λίγο ἀσυνήθιστες περιστάσεις.

Καὶ κάπως αὐθόρμητα ἄρχισε νὰ μοῦ ἐξομολογεῖται. Φαίνεται πὼς ἡ πίεση στὸ στήθος του ἔφτασε σ' ἐπικίνδυνο σημεῖο καὶ ζήτησε διέξοδο, νὰ ξεθιμᾶνῃ λίγο προτοῦ τοῦ προκαλέσῃ ἔκρηξη.

Καθόμαστε δίπλα-δίπλα στὸν τρίτον ὄροφο. Ἀκριβῶς κάτω ἀπ' τὸ δικό μου δωμάτιο στὸν δεύτερον ὄροφο ζοῦσε ἀπὸ πολὺ καιρὸ μιὰ ἀμερικανίδα ἀπὸ τὴ Φλόριντα. Δὲν εἶχα περιέργεια νὰ ρωτήσω λεπτομέρειες γι' αὐτὴν τότε· οὔτε κἂν ἔτυχε νὰ τὴ γνωρίσω ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ ἀρπακτὴ ματιὰ κάθε τόσο. Ὁ Σμιθ κατεβαίνοντας ἓνα πρωῖνὸ γιὰ νὰ πάρῃ τὸ μπάνιο του εἶδε ἀπ' τὴ μισάνοικτη πόρτα τὴν ἀμερικανίδα.

νίδα σὲ μὰ πολὺ ἔλκυστικὴ στάση. Αὐτὸ τὸ τυχαῖο, ἀλλὰ θερμὸ γεγονός, ξύπνησε τὸν πόθο μέσα του. Σιγὰ-σιγὰ ὁ πόθος ἔγινε πάθος. Τὰ ὑπόλοιπα ἤρθανε πιά μόνα τους, σὰ νὰ τᾶξε ἡ μοῖρα κανονίσει μὲ πολλὴν λεπτομέρεια.

—Λοιπὸν; τοῦ λέω. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ὀσφράνθηκα, τοῦ ἐξηγῶ, μὲ τὸ μεσογειακὸ μου αἰσθητήριον. Ἄλλὰ τὴν ἀσυνήθιστη περίσταση, ὅσως τὴν χαρακτήρισες, δὲν τὴν ἔνοιωσα.

—Εἶναι ἀπλό, μοῦ ἀπαντᾷ. Ἡ Ἑλενα — ἔτσι λέγανε τὴν Ἀμερικανίδα — θὰ μείνῃ στὸ Λονδίνο. Δουλεῖει δακτυλογράφος στὴν Ἀμερικανικὴ Ἀποστολή. Ἐγὼ γυρίζω στὸν Καναδᾶ, κ' ἀπ' ὅ,τι νιώθω, μὲ θέλουνε ἐπειγόντως στὴ δουλειά. Καὶ βρίσκομαι στὸ «ναὶ καὶ τ' ὄχι». Δηλαδή νὰ τὴν παντρευτῶ καὶ νὰ πᾶμε μαζὶ στὸν τόπο μου... ἢ νὰ διακόψω πικραίνοντας κ' αὐτὴ καὶ τὸν ἑαυτό μου. Αὐτὸ βέβαια εἶναι σκέψεις δικές μου, γιατί δὲ ρώτησα τὴν Ἑλενα πῶς ἀντιλαμβάνεται τὸ πρῶγμα. Σχεδὸν δὲ μιλήσαμε γιὰ γάμο. Γιὰ τὴν ἐπιστροφή μου στὸν Καναδᾶ τῆς ἔκαμα μιὰ ἀόριστη νύξη, ἀλλὰ φαίνεται πῶς νόμιζε πῶς ἀναφέρομαι γιὰ ἓνα, ἴσως μακρυνὸ μέλλον, καὶ δὲν ἔδειξε ἐκπληξη ἢ ἄλλο τι. Βέβαια δὲ ζητῶ τὴ γνώμη σας πάνω στὸ ζήτημά μου. Ἀπλῶς τὸ ἐκθέτω γιὰ νὰ ἡσυχάσω λίγο ἢ νὰ βρῶ κουβεντιάζοντας μιὰ ξαφνικὴ λύση.

Δὲ σχολίασα τὸ ὅ,τι μοῦ ἀνακοίνωσε τόσο αὐθόρμητα καὶ τόσο ἐξομολογητικά. Πιθανὸ νὰ ξερόδηξα δυὸ-τρεῖς φορὲς ἢ νὰ κούνησα λίγο τὸ κεφάλι. Ἄν αὐτὸ θεωρήθηκε συμβουλή ἢ σχόλιο δὲν ξέρω. Πάντως ὁ φίλος μου ὁ Σμιθ μ' εὐχαρίστησε κ' ἀποχώρησε ἑνωρὶς στὸ δωμάτιό του, χωρὶς νὰ ἐνωθῆ μὲ τοὺς ἄλλους στὸ σαλόνι γιὰ τὴν τηλεόραση. Οἱ ἄλλοι ἔνοικοι τὸν ἀναζητήσανε, ἴσως νὰ εἶπανε καὶ καμμιὰ πλάγια κουβέντα, μὰ τὸ θέαμα τῆς μικρῆς ὀθόνης τοὺς προσήλωσε στὴν κίνησή του.

Τὸ ἄλλο πρωτὶ μάθαινα ἀπ' τὴν οἰκονόμο τῆς πανσιὸν πῶς ὁ Σμιθ κ' ἡ Ἑλενα φεύγανε ἀεροπορικῶς γιὰ τὸν Καναδᾶ. Ἡ οἰκονόμος ἄφησε ἔντεχνα τὸ ὑπονοούμενό της κ' ἐγὼ ἔδειξα τὴν ἐκπληξή μου. Κατὰ βᾶθος εὐχαριστήθηκα γι' αὐτὴ τὴ λύση, γιατί μὲ τὸ πολὺ συντηρητικὸ μυαλό μου δὲν μπορούσα νὰ βρῶ ἄλλη διέξοδο.

Σὲ δυὸ χρόνια γύρισα στὴν Κύπρο. Ἡ ἀνάγκη νὰ μαζέψω τὴν παλιὰ πελατεία μου καὶ νὰ ξαναστρώσω τὴ δουλειά μου μὲ ἀπορροφοῦσε νύχτα-μέρα. Ποῦ καιρὸς γιὰ κοσμικὴ ζωὴ, γιὰ νέες γνωριμίες. Κάτι μοῦ ψιθυρίσανε γι' ἀποστολὲς στὴν Κύπρο ἀπὸ τὸν Ὄργανισμὸ Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἀλλὰ δὲν ἔδωσα προσοχή, μὰ καὶ τοῦτο δὲ συνδεόταν μὲ τὴ δουλειά μου.

Ἐνα ἀπογευματάκι πῆρα ἓνα τηλεφώνημα.

—Ἐδῶ Σμιθ ὀμιλεῖ.

—Ὁ γιατρός, παρακαλῶ.

—Μὲ θυμᾶσαι, δόκτορα;

Πρὸς στιγμὴ μοῦ φάνηκε γνώριμη ἡ φωνή. Ἄλλὰ δὲν φαντάστηκα πῶς ὁ παλιὸς γνώριμος τῆς πανσιὸν βρέθηκε ἀπ' τὸν Καναδᾶ στὴν Κύπρο, μὲ θυμήθηκε καὶ θέλησε νὰ μὲ πάρῃ στὸ τηλέφωνο.

—Ἀπ' τὸν Καναδᾶ, καλέ, ὁ γείτονάς σου στὴν πανσιὸν Σμιθ. Τόσο γρήγορα ἔξαχστήκαμε;

—Ὁ μίστερ Σμιθ; Ἀπ' τὸν Καναδᾶ; τοῦ ἀπαντῶ. Καὶ ποιὸς ἀγέρας σ' ἔ-

φερε στόν τόπο μου ἀπ' τήν μακρυνή πατρίδα σου;

—Εἶμαι λογιστής στοῦ κλιμάκιο τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Λοιπόν, σέ χρειάστηκα ἐπαγγελματικά. Ἡ Ἑλενα...

—Ἡ Ἑλενα;

—Μὰ ἡ γυναίκα μου ἀπ' τή Φλώριντα. Τήν ξέχασες; Καθόταν στοῦ δεύτερο ὄροφο τῆς πανσιόν.

—Ποπῶ! ἐκπλήξεις, τοῦ λέω.

—Λοιπόν, ἡ Ἑλενα ἔχει ἓνα βαρῶ κροολόγημα. Σέ παρακαλῶ πετάξου ὡς ἐδῶ. Θά τήν ἐξετάσης κι' ὕστερα νά τά ποῦμε...

Ἐμπέριδεφα κάπως γρήγορα μέ μερικούς ἀρρώστους στοῦ ἱατροῦ μου καί πῆγα στοῦ σπίτι τοῦ Σμιθ. Ἡ ὑποδοχή πού μοῦ ἔκανε ἦταν θερμῆ, ἀλλά ἔνοιωθα μιὰ ἀγωνία καί νευρικότητα στή συμπεριφορά του. Ζήτησα, βέβαια, νά μέ ὀδηγήσει κοντά στήν ἀρρωστη.

Δέν ξέρω ἀν ἔδειξα καμμιά ἐκπλήξη.

—Εἶμαι βαριά ἀρρωστη; μέ ρωτᾷ μέ ἓνα κάπως πικρῶ χαμόγελο.

—Δέν εἶναι γι' αὐτό! μοῦ ξέφυγε.

—Ἄ! τὰ χρόνια. Εἴσαστε πολὺ ὁμῶς, γιατρέ! μοῦ τόνισε ἰδιαίτερος τήν τελευταία φράση.

Πραγματικά συμπεριφέρθηκα πολὺ ἀδέξια. Στὰ χρόνια πού τή γνώρισα στοῦ Λονδίνου, ἔτσι λίγες ματιές στή σκάλα ἢ στήν τραπεζαρία (δέν ἐρχόταν συχνά γιά φαγητό), μοῦ ἔκαινε ἐντύπωση ἢ ὁμορφιά της. Τὸ καθετὶ της εἶχε ἓνα ξεχωριστὸ χαρακτήρα, σχεδὸν ἦταν πρωτότυπο. Τώρα τὰ πάντα ἀδυνατίσανε, ξεθωριάσανε. Δέν μποροῦσα ἀμέσως νά πῶ πὼς ἔφταιγε ἡ ἀρρώστεια. Ἴσως ὁ χρόνος καί τὰ περιστατικά τῆς ζωῆς νά θολώσανε λίγο τήν λαμπερὴ ὁμορφιά της. Ἐξᾴλλον ἔρχεται μιὰ ἐποχὴ στή ζωὴ τῆς γυναίκας, πού ἓνα ἀσήμαντο περιστατικὸ ἀρκεῖ νά τήν ὀδηγήσει πρὸς τήν παρακμῆ.

Τὸ καθῆκον μ' ἐπανάφερε πολὺ γρήγορα στοῦ τί θάπρεπε νά κάμω. Ἄκουσα μέ προσοχὴ τὸ ἱστορικὸ τῆς νόσου καί τὰ τωρινὰ παράπονα τῆς Ἑλενας. Σέ λίγο ἡ ἀρρωστη παρακάλεσε τὸν Σμιθ νά μᾶς ἀφήσει μόνους. Ὁ Σμιθ πολὺ διακριτικὰ ἀπεχώρησε. Καί τότε ἡ Ἑλενα μοῦ μολόγησε πὼς κοιτάχτηκε ἀπὸ εἰδικὸ στοῦ Λονδίνου, ὅταν μείνανε λίγες μέρες διακόπτοντας γιά λίγο τὸ ταξίδι τους πρὸς τήν Κύπρο. Ὑποψιαζόταν ὁ εἰδικὸς μιὰ ἀνίατη ἀρρώστεια τῶν πνευμόνων. Ἐπρεπε νά παρατείνῃ τὴ διαμονή της, μένοντας μάλιστα στοῦ νοσοκομεῖο, γιά νά γίνουιν ὅλες οἱ ἐργαστηριακὲς ἐξετάσεις. Ἀλλὰ ἡ ἰδέα τῆς ἀνίατης νόσου τήν τάραξε τόσο, πού δὲ θάθελε τήν ἐπιβεβαίωση. Προτιμοῦσε νά ζῆ στήν ἀμφιβολία. Θά μποροῦσε νά ἐλπίζῃ σὲ κάποιον ἱατρικὸ λάθος. Ἐνῶ ἡ βεβαιότητα...

Ὁμολογῶ πὼς βρέθηκα σέ πολὺ δύσκολη θέση.

Τις ἐπόμενες μέρες τὰ πράγματα ἐξελιχθήκανε κάπως γρήγορα καί ἀπρόβλεπτα. Πῆρα μιὰ ἐπιταγὴ μέ τις εὐχαριστίες τοῦ Σμιθ κι' ἓνα ἀποχαιρετιστήριο.

* * *

—Πήγαμε πίσω στοῦ Καναδά, γιατρέ. Ἡ Ἑλενα μέρα μέ τὴ μέρα ἔλειωνε. Μιὰ μέρα γυρίζοντας σπίτι δέν τὴ βρῆκα. Δέν ἄφησε σημεῖωση τουλάχιστο νά ξέρω

τὸ λόγο τῆς φυγῆς της. Τηλεγράφησα στὴ Φλώρινα. Οἱ δικοὶ της δὲν εἶχανε ἰδέα. Ἀνησυχῆσανε κι' αὐτοὶ κι' ἄρχισε ἡ ἀναζήτηση. Μιὰ μέρα ἀπελπίστηκα πιά. Ἴσως λέγω ν' αὐτοκτόνησε. Ἴσως νὰ πέθανε σὲ κάποιο νοσοκομεῖο μὲ ψεύτικο ὄνομα. Ἴσως... Τί νὰ ὑποθέσω πιά.

Τὸν ἄκουα μὲ προσοχή. Δυὸ-τρεῖς φορές παραλίγο νὰ τὸν ρωτοῦσα ἂν ἤξερε γιὰ τὴν ἀνίατη νόσο τῆς Ἑλενας. Ἀλλὰ ἔνοιωθα πὼς δὲν εἶχα δικαίωμα νὰ μιλήσω. Βλέποντάς τον στὸ λιγοστὸ φῶς τοῦ χῶλ ξεχώριζα μιὰ ἀσυνήθιστη θλίψη στὰ χαρακτηριστικά του.

—Εἶχα μιὰ ἰδιαίτερη προσήλωση στὴν ψυχὴ καὶ στὸ κορμὶ τῆς Ἑλενας, μοῦ λέει.

—Στό... κορμί;

Μοῦ ξέφυγε ἡ ἐρώτηση. Ἀλλὰ δὲν ξέρω τί μ' ἔσπρωξε νὰ κάμω μιὰ τόσο ἀφελῆ ἐρώτηση. Κοίταξα νὰ διορθώσω τὸ πρᾶγμα, νομίζοντας πὼς φάνηκα πολὺ ἀναιδέης.

—Ναί! ναί! γιατρέ. Πρὶν ἀπ' τὴν Ἑλενα ἔπασχα ἀπὸ μιὰ ψυχογενῆ — ὅπως τὴν χαρακτηρίζετε οἱ γιατροὶ — ψυχρότητα...

—Ἀνικανότητα; τὸν διορθῶνω.

—Ναί! γιατρέ. Αὐτὸ κι' ὅλας μὲ σκότωνε γιὰ πολλὰ χρόνια τῆς ζωῆς μου. Μιὰ φορὰ φοβήθηκα μήπως δὲν ἦμουν ἄντρας. Διάβασα κάποια βιβλία πολὺ διεστραμμένα κατὰ τὴ γνώμη μου. Αὐτὰ μοῦ δώσανε τὴ σίγουρη μαχαιριά. Ντρεπόμουν πιά τὸν ἑαυτό μου. Ἀλλὰ δὲν ἀνακάλυπτα ἔστω καὶ ἀδύναμα στοιχεῖα ποὺ νὰ λένε πὼς δὲν ἀνῆκω στὸ φύλο μου. Ἡ Ἑλενα τότε στὴν πανσιὸν τοῦ Σμιθ στὸ Λονδίνο μ' ἔκανε μιὰ νύχτα νὰ νοιώσω πὼς ἦμουνα ὀλοκληρωμένος καὶ ὕγιης ἄντρας. Γιὰ μένα τοῦτο ἦταν μιὰ νέα γέννηση. Ὅταν ἔφυγέ ἀπ' τὸ σπῆτι... Ξαναγύρισα στὴν παλιά μου ψυχρότητα. Ἐγίνα ἓνα οὐδέτερο πλάσμα σωματικά.

—Ἀναζήτησες ἄλλοῦ ἔρωτα;

—Εἶπα κάποτε ν' ἀναζητήσω, ἴσως λησμονήσω λιγάκι τὴ μοναξιά μου. Πίστευα πρὸς στιγμὴ πὼς θ' ἄνοιγε ἓνα παραθύρο στὴν κλεισμένη μου ζωὴ. Νομίζω πὼς μὲ συμβούλευσε κι' ὁ γιατρός μου νὰ δοκιμάσω ν' ἀλλάξω ζωὴ, νὰ ξαναμπῶ στὸν κόσμο τῆς δράσης, τῆς διασκέδασης... Ἀπότυχα. Καὶ προσβλήθηκα κι' ὁ ἐγωϊσμός μου μ' ἔνα φρικτὸ ὑπονοούμενο...

Σιωπήσαμε. Κοιτούσαμε κι' οἱ δυὸ τὸ οὐῖσκυ, ποὺ μάταια προσπαθοῦσε νὰ μᾶς δώση ἓνα εὐθυμὸ τόνο.

—Χρόνια πιά ζῶ μὲ τ' ὄνειρο τοῦ γυρισμοῦ της.

Τις τελευταῖες λέξεις τὴς πρόφερε κάπως συγκινημένα. Τὸ ποτήρι ἔφυγε ἀπ' τὰ χέρια του. Πετάχτηκα δίπλα του καὶ τὸν πῆρα στὴν ἀγκαλιά μου. Κοκκίνησε ὁ ἄνθρωπος κι' ἀνάπνεε βαριά. Τὸ σῶμα του ἔπεσε σὰν τὸ μολύβι μὲς τὰ χέρια μου. Τὸν ἔβαλα στὴν διπλανὴ πολυθρόνα, ξέσφιξα τὴ γραβάτα του κι' ἄνοιξα τὸ πουκάμισο. Ρογγάλιζε πιά. Τὸ ἓνα χέρι καὶ τὸ ἓνα πόδι του παραλύσανε. Ἡμιπληγία. Πῆρα τὸ τηλέφωνο καὶ κάλεσα τὴς Πρῶτες Βοήθειες γιὰ νὰ τὸν μεταφέρουν στὸ Νοσοκομεῖο.

Ἐνα δεῖλὸ κτύπημα στὴν ξόπορτα μ' ἔκανε νὰ γυρίσω. Τὸ κτύπημα ἐπαναλή-

φθηκε κάπως πιό δυνατά, ἀλλά μέ διάκριση.

—Ποιός εἶναι; ρωτῶ.

Καμμιά ἀπάντηση. Ἄλλά ἓνα δυνατό κτύπημα μέ ἀνάγκασε νά πάω ν' ἀνοίξω. Στό ἀνοιγμα τῆς πόρτας μιὰ ἐξαντλημένη γυναικεία μορφή πρόβαλε μέ κίνηση νά μπῆ χωρίς πρόσκληση.

—Ἡ...

—Χέλλεν, μοῦ ἀπαντᾷ.

Τότε χωρίς νά τὸ πολυσκεφτῶ τὴν καλωσόρισα:

—Wellcome Home Helen.

Τὸ δλάνοικτο ἀριστερὸ μάτι τοῦ Σμιθ κοιτοῦσε τὸ παρελθόν μέ μιὰ ἀσυνήθιστη γυαλάδα. Ἐβλεπε μέσ τῆ σύγχυση τοῦ μυαλοῦ του;

Wellcome Home Helen.

ΚΤΗΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΚΑΘΨΤΕΡΗΜΕΝΟ

Ἐπρεπε πρωτίτερα

Τότε ποῦ μ' ἔναν καυτὸν ἀέρα
κάτω ἀπ' τὸ δίκοχο
τὸ μαχαίρι χωμένο στῆ δεξιὰ μπότα
— ὅπως στὰ γουέστεργς
προωθοῦσα βουνὰ ἀπὸ σίδηρο
στὴν πράσινη γαλήνη

Οἱ χουφτες δυὸ λίμνες αἶμα
νά πίνουν τὰ παγόνια τῆς νύχτας
ξευγάρια λωτοὶ καὶ πύο
ἢ φωτιά στὸν ἀέρα
τὸ μαχαίρι στὸν ἕπνο
στις ρίζες τὰ βακτήρια — οἱ δευζῶνες
ἄδειο ταψὶ νά καλπάζουν οἱ ἀληγεῖς
καρφίτσες μέ τίς ἱριδες στὸ στήθος
νά χαράζουν τὸ δρόμο
— δὲν προάγεται κανεὶς εὐκόλα
ὑπὸ συνήθειες συνθήκες —
κι οἱ ἀναφορὲς πάντα ἐνθουσιώδεις

Μόνο τίς νύχτες
πίσω ἀπ' τὸν καλαμένιο φράχτη
ἓνα τριξίμο πάνω στὸ καμένο χόρτο
πράσινη ἀνάσα κάτω ἀπ' τὸ χῶμα

ἓνα ἄλλο μαχαίρι στὸ πλευρὸ
νά προχωρεῖ
τὸ ματωμένο πρόσωπο στὸν ἕπνο
ὑποχώρηση «τακτικῆ»

Ἐνα χέρι ἀνάμεσα στὰ πτόματα
μένει μετέωρο
κόκκινα στίγματα στῆ φλέβα
—τὸ περιστρεφόμενο κεφάλι εἶναι μακρυνὰ

κι ἐκεῖ στὰ εὐρύχωρα γραφεῖα
τὰ πλῆκτρα — ὀρμαγδὸς αἰσιοδοξίας

Ναί, ἔπρεπε πρωτίτερα
στοὺς διαδρόμους μιὰ ζεστή λάσπη
ἀπὸ προθορμίνη
ὄλο πῆξει
τ' ἀστέρια κολλοῦν
πῶς νά τραβήξεις τὸ πόδι
ἀπὸ τὸν ἄλλο σου ἑαυτὸ
ποῦ βουλιάζει
μέσα σ' ἓναν οὐρανὸ
πολτοποιημένο...

D. E.

ΧΑΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΣΑΙΞΠΗΡΟΥ

ΔΥΟ ΣΟΝΕΤΤΑ

- 1 -

ΠΑΝΤΑ ΜΑΘΕΣ Τ' ΑΥΓΑΤΙΣΜΑ ΠΡΟΣΜΕΝΟΥΜΕ ΑΠ' ΤΑ ΩΡΑΙΑ,
 τῆς ὠμορφιᾶς τριαντάφυλλο ποτές νά μὴν πεθαίνει
 κι' ὄντας σὰν τ' ὄριμο χαθῆ μὲ τὸν καιρό, μοιραία,
 τὸ τρυφερὸ βλαστάρι του τῆ θύμησιν νά κρένει.
 Μὰ σὺ, μονάχα τῶν δικῶν σου τῶν ματιῶν ματιά σου,
 στὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς σου τὸ προσάναμμα σὺ μόνη,
 τὴν πείνα γύρω σου σκορπᾶς μ' αὐτὴ τὴν ὠμορφιά σου
 κι' ἐχτρὸ σκληρόκαρδο ὁ γλυκὸς ἑαυτός σου σὲ ἀνταμώνει.
 Σὺ, ποῦσαι τώρα ἐδῶ τοῦ κόσμου μας τὸ στόλισμά του
 καὶ τῆς πλανεύτρας ἀνοιξιᾶς ὁ κήρυκας δροσᾶτος,
 τὴ δύναμή σου κρύβεις σὰν βλαστὸς στὸ κάλυκά του,
 καὶ γίνεσαι ταιγκούνης μίζερως μὰ καὶ χρυσᾶτος.
 Τὸν κόσμο μας λυπήσου καὶ σὰν ἀπληστος λιμάρης,
 μὴν τρῶς ὅτι χρωστᾶς στὴν γῆ, στὸν τάφο μὴν τὸ πάρεις.

- 2 -

ΣΑΝ ΧΙΛΙΑ ΒΑΡΥΧΕΙΜΩΝΑ ΤΟ ΜΕΤΩΠΟ ΑΥΛΑΚΩΣΟΥΝ
 καὶ σκάψουν τὰ χαντάκια τους βαθειὰ στὴν ὠμορφιά σου,
 τὴν ζηλεμένη τὴν στολὴ τῆς νιότης θὰ παλιώσουν
 κι' ἓνα κουρέλι ἀζήτητο θε νά γενῆ ἡ θωριά σου.
 Κι' ὄντας θαρῆ ὁ καιρὸς νά σὲ ρωτήσῃ, μὰ ποῦναι
 ἡ ὠμορφιά σου, θησαυρὸς ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια,
 στὰ βύθια μου τὰ μάτια εἶναι χαμένη, σὰν ἀκοῦνε,
 θᾶναι μιὰ ἀτέλειωτη ντροπὴ καὶ μίζερη συμπόνοια.
 Μὰ πόσο πρέπει παίνεμα τῆς ὠμορφιᾶς σου ἡ χρῆσις
 ἂν ᾔταν ἡ ἀπάντησις: «Κοιτᾶχτε τὸ παιδί μου
 τῶν γερατειῶν μου ἐγγύθησι κοντὰ σας ἔχω ἀφίσει,
 στὸν κόσμο μας τῆς ὠμορφιᾶς κληρονομιά δική μου».
 Καὶ τὸ βλαστάρι θᾶταν νιὸ σὰν ὁ γονιὸς γερνοῦσε,
 καφτό, συνεχιστά, τὸ κρῦο σου τὸ αἷμα θὰ κυλοῦσε.

Μετάφρ.: Ι. Δ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

H. BOSCO

CEUX QUI PASSENT....

Αὐτοὶ ποὺ σὰν Σκιᾶς κρυφὰ περνᾶνε, Ναοῦ
 Θαμμένου τῆς νύχτας ἐπισκέπτες, κάτ' ἀπ' τὸν
 Μανδῦα τὸν Λόγο κρύβουν καὶ τὸν Ἄριθμὸ
 Ποῦ τῆς Λήθης τὸν ἥλιο μιὰ μέρα θὰ πάρουν.

Τ' ὄνειρό τους χτίσανε ὅπου τὸ ἱερὸ
 Οἱ λυχνίες, οἱ πυροσί, οἱ ἀκτίνες κ' οἱ φωτιᾶς
 Καὶ τὸν Θεὸ βάλανε ποῦ ἔτσι τοὺς λέει
 Σιγαλὰ μπρὸς στοὺς ἄλλους θεοὺς νά σιωπᾶνε.

Ἵστε ἡ σκέψη τους τὴν ἄλλη ὄχθη νά φτάσει
 Σιγαλὰ, στὰ κολασμένα μέσα ποτάμια,
 Μέσα τους, σὰν φωτεινὰ σήματα φυλάγουν
 Τῆς προσεκτικῆς ζωῆς τὴν ἀρχαϊκὴ ἀρετή.

Μετάφρ.: ΜΙΜΗΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ

Είχαμε μέγιστο καθήκον να γιορτάσουμε έκδοτικά (στην περίπτωση του περιοδικού) το μεγάλο έθνικό θαύμα που λέγεται 1821. Δεν είχε τη δυνατότητα το περιοδικό να διοργανώσει τον όποιοδήποτε είδους συγκεντρώσεις, φρόντισε όμως στις σελίδες του να μαζέψει ποικιλώτροπο σχετικό με την Έθνεγερσία υλικό από την ποίηση, ως το σημείωμα και τη διάλεξη, χωρίς να παραλείψει και την αναδημοσίευση παλιών δυσεύρετων κειμένων. Αποφύγαμε και για λόγους τεχνικούς τη σύνταξη ενός μόνο πανηγυρικού τεύχους και απλώσαμε την ύλη (που μάς αποστελλόταν κατά καιρούς) στα τεύχη όλου του έτους 1971. Έτσι πετύχαμε μια συνεχή υπόμνηση και δημιουργήσαμε στον αναγνώστη μας ένα κάπως συνεχές ενδιαφέρον με αποτέλεσμα ευεργετικό από την άποψη της λογοτεχνίας: τη συγγραφή ποιημάτων και διηγημάτων με περιεχόμενο από το 21, ιδίως από το 21 της Κύπρου. Με αυτό τον τρόπο γίνεται μια στοιχειώδης αξιοποίηση εκείνου του εθνικού μας θαύματος με την ελπίδα πως μπορεί να οδηγήσει πιά πέρα. Ειδικά στην Κύπρο, όπου προεξάρχει το εθνικό θέμα (κι' όχι το πολιτικό ή πολιτειακό), υπάρχει ζωτική ανάγκη για την επιβίωσή μας το συνεχές κατά βάθος κοίταγμα των πανελληνίων εθνικών όροσών μας. Και αυτό θα κατορθωθεί κυρίως αν τα άγκαλιάσει η τέχνη, που μιλά στο συναίσθημα, το κυριαρχικό αυτό στοιχείο της ζωής μας, και όχι στο λογικό, που συχνότατα για λόγους στενού συμφέροντος... παραλογίζεται.

Θεωρούμε στοιχειώδες καθήκον ν' απαριθμήσουμε τα ειδικά γύρω από την Έθνεγερσία μας κείμενα. Εξάλλου τούτο επιβάλλει και η ανάγκη για την αναζήτησή τους αν θελήσει κάποιος να τα χρησιμοποιήσει για οποιοδήποτε σκοπό (έρευνα, διδασκαλία κλπ.). Η απαρίθμηση ταυτόχρονης θα επέκτεινε και θέση ευχαριστίας από μέρος του περιοδικού. Ασφαλώς ήθικη ανάγκη έσπρωξε τους συγγραφείς αυτούς να εκδηλωθούν. Άλλά και η ανθρώπινη αδυναμία, δίκαιη σ' αυτή την περίπτωση, θέλει να θεβαιωθεί πως προσέχτηκε ο κόπος. Αν μάλιστα αξιοποιηθούν τα κείμενα τότε η ίκανοποίηση θα όλοκληρωθεί.

1) ΠΟΙΗΣΗ:

Άντωνιάδης, Κ.: 25 Μαρτίου 1821, τεύχος 132 — Έλλάδα μου, φυλή μου, τεύχος 133 — Μορφές του «21», τεύχος 135.

Βασιλείου, Κ.: Το Σχολείο της Πελοποννήσου, Έκφρασις της Κυπριακής Σημαίας του 1821, 1-6, τεύχος 132.

Δόξας, Γ.: Το Λάβαρο, τεύχος 134.

Κολιός, Χρ.: Έπιγράμματα — Στο 21, Στο Μεσολόγγι, τεύχος 128-129.

Λιαρσής, J. (μετ. Τ. Κωνσταντοπούλου): Το Έιερό Μεσολόγγι, τεύχος 132.

Πασιαρδής, Μιχ.: Πέντε ποιήματα για την Παλιγγενεσία, τεύχος 133.

Πελαγιάς, Γ.: Θάνατος παλληκαριού, τεύχος 133.

Χαμπουλίδης, Δ.: Όταν ξεφύχισε..., τεύχος 134.

Χρυσάνθης, Π.: Το Εικοσιένα, τεύχος 125-126.

2) ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ:

Βαλέτας, Κ.: Έλληνίδα καλλονή, τεύχος 127.

Παυλίδης, Άντρος: Οί άφανείς..., τεύχος 134.

3) ΜΕΛΕΤΕΣ, ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ, ΣΧΟΛΙΑ κλπ.:

Άγνώστου: Δοκίμιο «Περί Πατριωτισμού», 1817, τεύχος 128-129.

Άνταπόκριση: Περί των έν Κύπρω κατά το 1821 διαδραματισθέντων, τεύχος 134.

Βράχας, φ.ρ.: Έτος Παλιγγενεσίας, τεύχος 124 — Εικοσιένα και Παλιγγενεσία, τεύχος 130-131.

Κηπιάδου, Ι. Γ.: Άπομνημονεύματα των κατά το 1821 έν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών, τεύχος 125-126.

Κυθρεώτης, Ι.: Η ελληνικότητα της Κύπρου και οί Άμερικανοί φιλέλληνες, τεύχος 127.

Νικολαΐδης, Τ.: Ο Σολωμός ως έθνικός παιδαγωγός, τεύχος 132.

Πετρίδης, φ.ρ.: Το νόημα της Παλιγγενεσίας, τεύχος 128-129.

Ρήγα του φιλοπάτριδος: Υπέρ των Νόμων, Έλευθερία, Ισοτιμία, Άδελφότης και της Πατρίδος, τεύχος 124.

Ριζόπουλος, Χρ.: Σχέδια περί Κύπρου των αγωνιστών του '21, τεύχος 135.

Σπανός, Ν.: Γ. Ι. Κηπιάδου: «Άπομνημο-

νεύματα ..., τεύχος 125—126 — Άγνωστού: Δοκίμιο «Περί Πατριωτισμού», τεύχος 128—129.

Χαραλαμπίδης, Α.: Τὰ πρῶτα νεο-ελληνικά πολιτικά κόμματα, τεύχος 133.

Χατζηκωστής, Γ.: Hucknall — Έκει πού κοιμάται ὁ Μπάουρ, τεύχος 135.

Χρυσάνθης, Κ.: Ἡ («Έκθεση ἔργων τέχνης καί κειμηλίων τοῦ 1821»), τεύχος 130—131 — «Πεζὰ κείμενα γιὰ τὸ '21» τοῦ Γυμνασίου Λάρνακος, τεύχος 132 — Περὶ τῶν ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸ 1821 διαδραματισθέντων, τεύχος 134 — Ἀναμνηστικὴ πλάκα γιὰ τοὺς φίλικοὺς σὺ τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο, τεύχος 134.

4) ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Ἡ Σημαία τῶν Κυπρίων Ἐθελοντῶν τοῦ 1821, τεύχος 128—129.

Ὁ Ἐθνομάρτυρας Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, τεύχος 132.

Χρονικῶς μπορεῖ νὰ ἐκλείσει τὸ Ἔτος Παλιγενεσίας. Οἱ ὑποχρεώσεις ὅμως ἐξακολουθοῦν γιὰ πολὺ προβλεπτό χρονικὸ διάστημα. Συνεπῶς τὸ περιοδικὸ θὰ φιλοξενῆ συνεχῶς ὅτι ἀφορὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ νεώτερου βίου μας, ἔξω πιά ἀπὸ τὰ πλαίσια τοῦ ἑορτασμοῦ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Αἰσχύλου: («Αγαμέμνων»), ΘΟΚ, μετ. Ἰ. Γρυπάρη, σκηνοθ. Ν. Χατζίσκου, μουσ. Γιάννη Χρήστου, σκηνικὸ Κλ. Κλώνη, κοστ. Φωκῆ, χορογρ. Λουκίας. — Γρ. Ξενοπούλου: («Ποπολάρος»), ΘΟΚ, σκηνοθ. Βλ. Καυκαρίδη, σκηνικὰ Γ. Μαυρογένη, κοστ. Ἐφταμάντλου.

Ἐπικροτῶ τὴν ἐναρξη τοῦ «Θεατρικοῦ Ὁργανισμοῦ Κύπρου» (ΘΟΚ) μὲ ἀναδιδασκαλία ἀρχαίας τραγωδίας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ διασῶζει μιὰ παράδοση (περισσότερο ἀπὸ μισὸ αἰῶνα τὰ Γυμνάσια φιλοδοξοῦσαν νὰ τερματίζουν τὸ σχολικὸν ἔτος μὲ ἀνάβασμα ἀρχαίου δράματος) καὶ τονίζει τὴν ἐθνικὴ σημασία ἐνὸς κρατικοῦ θεάτρου. Ἐξάλλου ἕνα κρατικὸ θέατρο ἔχει σκοπὸ νὰ δώσῃ σὸ κοινὸ μιὰ σειρὰ ἔργων κλασσικοῦ ρεπερτορίου. Τί πιὸ φυσικὸ ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχαία τραγωδία, δικὸ μας δημιούργημα καὶ ταυτοχρόνως ἀπαρχὴ τοῦ θεατρικοῦ βίου τοῦ δυτικοῦ κόσμου; Ὁρθὴν ἐπίσης βλέπω τὴν ἐπιλογὴ τραγωδίας ἀπὸ τὸν πρῶτο τραγικὸ τὸν Αἰσχύλο, ἔστω κι' ἂν ἡ ἀξία τῆς («Ὁρέστειας») θὰ προβαλλόταν μὲ τὴν ἀναδιδασκαλία ὅλης τῆς τριλογίας (ὅπως τὸ πραγματοποιοῦσε κάποτε τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο).

Ἡ ἀναδιδασκαλία τοῦ («Αγαμέμνονα») ἀπὸ τὸν ΘΟΚ στηρίζεται κατὰ τὸ πλεῖστον πᾶνω στὴ σκηνοθετικὴ παράδοση, πού ἐπέβαλε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ («Ἐθνικὸ θέατρο») ὁ Φῶτος Πολίτης, ξεκινῶντας ἀπὸ τὸν Ράινχαρτ. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ σκηνογραφικὴ παράδοση τοῦ («Ἐ-

θνικοῦ θεάτρου»), πού ἔχει ἕνα δικό της χαρακτηριστῆρα, μεταφέρθηκε κι' ἐδῶ. (Ὁ δημιουργὸς τῆς Κλ. Κλώνης ἐφτιαξε τὸ σκηνικὸ τοῦ («Αγαμέμνονα»).

Ὁ Νίκος Χατζίσκος, πού σκηνοθέτησε τὸ ἔργο, ἀπόφυγε τὸν πολὺ γοργὸ ρυθμὸ, δίνοντας ἔτσι εὐκαιρίες νὰ συλλάβῃς τῆς ἔννοιες, εἰδικὰ στὴν κάπως δύσκολη μετάφραση τοῦ Ἰ. Γρυπάρη. Κατόρθωσε ὅμως μιὰν ἀξιόλογη κλιμάκωση, ἀπὸ τὶς μαντιεῖς τῆς Κασσάνδρας καὶ ὕστερα, μὲ μιὰ γοργότητα, πού ἔδινε πιὸ παραστατικὰ τὶς συγκρούσεις, ἰδίως στὸν κωμὸ μεταξὺ χοροῦ καὶ Κλυταιμνήστρας. Ἐπίσης πολὺ καλὰ τοποθετοῦσε τοὺς ἔρμηνευτὲς μέσα σὸ κῶρο, δημιουργῶντας ἐντυπώσεις μὲ τὰ μικρὰ σύνολα καὶ τοὺς συνδυασμοὺς χρωμάτων ἀπὸ τὰ κοστοῦμα.

Ὁ χορὸς περιορίστηκε σὲ πολὺ λιτὲς κινήσεις, χωρὶς νὰ μπαίῃ ὅμως σὲ δευτέρη μοίρα. Ξεχωρίζω σὸ «φάλλε σκοπὸ λυπτερό» τὸ ἀπλωμα τοῦ πᾶνω στὰ σκαλοπατῆρα τοῦ ἀνακτόρου μὲ τὸ ἀντιστικτικῆς μορφῆς τραγούδι του. Ἐξαιρετικὸς ὑπῆρξε σ' ἔκφραση στὸν κωμὸ μὲ τὴν Κλυταιμνήστρα μετὰ τὸ ἐγκλημα τῆς καὶ σὸ τέλος κατὰ τὴ σύγκρουσή του μὲ τὸν Αἴγισθο. Ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ ὁ Φ. Φωτιάδης καλὸ θὰ ἦταν νὰ πρόσεχε περισσότερο τὸ χρῶμα τῆς φωνῆς του καὶ τὴν ἀρθρωσὴ τοῦ.

Ἡ Τιτικά Νικηφοράκη ὡς Κλυταιμνήστρα ἱκανοποίησε μὲ τὴν ἔρμηνεία τῆς. Σαφέστατα ἄλλαξε τὸ χρῶμα τῆς φωνῆς τῆς καὶ τὴν κίνησή τῆς ἀνάλογα μὲ τὴς ἀπαιτήσεις τοῦ μύθου. Ἡ κορύφωση τῆς ἔρμηνείας τῆς θρίσκειται σὸ διάλογό τῆς μὲ τὸ κορὸ, μετὰ τὸ ἐγκλημα, πού κοίταζε νὰ τὸν πείσῃ γιὰ τὸ δικαίό τῆς. Καὶ εὐτυχῶς δὲ χρησιμοποίησε τὸ στρίγγλισμα, προπαντὸς στὶς στιγμὲς τῶν συγκρούσεων, ὅπως μᾶς συνήθισαν ἄλλες τραγωδίαι, πού ἀνάγκαζαν τοὺς ἄλλους ἔρμηνευτὲς νὰ ξελαρυγγίζονται γιὰ νὰ μὴ ὑστερήσουν. Ὁ Βαφιάς σὰν Ἀγαμέμνονας γέμιζε τὸ κῶρο σὰ βασιλιάς μὲ ἀπλὲς αὐστηρὲς κινήσεις καὶ ἀπλὸ καλὰ ἀρθρωμένο λόγο, σίγουρο. Ὁ Παναγιώτου σὰν κήρυκας εἶχε πολὺ καλὴ ἀρθρωση καὶ κίνηση, ἦταν κύριος τῆς σκηνῆς, προσωπικὰ θὰ τὸν ἤθελα λιγάκι πιὸ θερμό. Ἐξαιρετικὴν ἐντύπωση μοῦ προκάλεσε ἡ Πατρίτσια Τύμβιου ὡς Κασσάνδρα μὲ τὴν καλὴ τῆς ἀρθρωση καὶ τὸ πολὺ τραγικὸ τῆς ὕφος. Καὶ ὁ Στέλιος Καυκαρίδης σὰν Αἴγισθος ἀπέδωσε τὸν ρόλο του μὲ ἰσορροπία καὶ ἀρτιότητα.

Τὸ σκηνικὸ τοῦ Κλ. Κλώνη μὲ κείνο τὸ μουντὸ χρῶμα, πού δὲν τὸ ἀνοίγε μῆτε τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ, ἔδινε ἕνα συνεχῆ αἰσθημα δέουσι ἀπὸ ἐπερχόμενο κακὸ μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα μύθου. Ἰδίως οἱ ὄγκοι τῶν μυκηναϊκῶν λίθων καὶ ἡ κάπως χαμηλὴ εἴσοδος σὲ μεταφέρνανε σ' ἕνα τραγικὸ πεδίο. Ἀκόμα τὸ χρῶμα τοῦ σκηνικοῦ βοηθοῦσε σὰ φόντο νὰ τονιστοῦν τὰ χρῶματα τῶν κοστοῦμιων.

Πάντως άρχισε με πολλήν αξιοπρέπεια και ήθος τό κρατικό θέατρο τής Κύπρου.

Ο «Ποπολάρος» τού Γρηγ. Ξερόπουλου ξαναπαίχτηκε μ' επιτυχία στην Κύπρο από τό «Νέο Λυρικό» πριν άρκετά χρόνια με σκηνοθεσία τού Κώστα Μιχαηλίδη. Τό έργο αυτό μαζί με τούς «ΰοιπτες» και τόν «Πειρασμό» παρόλο τόν από πρώτη ματιά ήθογραφικό χαρακτήρα τους προσφέρονται στη σκηνή για σπирτόζικες έρμηνείες και μπορούν να ψυχαγωγήσουν και τά δύσκολα γούστα. Κι' έπρεπε άκόμα ό «Θεατρικός Όργανισμός Κύπρου» να παρουσιάσει ένα δείγμα (μιά άπ' τις άπαρχές) τού νεοελληνικού θεάτρου στα πρώτα του θήματα δίπλα στο δείγμα από τό άρχαίο μας δρώμα. Πέτυχε στη αναδιδασκαλία τού «Άγαμέμνονα» από τήν «Όρέστεια» τού Αισχύλου. Στόν «Ποπολάρο» δείκνω άρκετές επιφυλάξεις, όχι στην έπιλογή τού έργου, αλλά στο άνέβασμά του, ειδικά στην σκηνοθεσία και τή σκηνογραφία.

Τό άνέβασμα τού «Ποπολάρου» δυστυχώς δέν δημιούργησε τήν ήρέπυσα άτμόσφαιρα. Ένώ ή διανομή ήταν καλή, οι ήθοποιοί δέν άπέδωσαν. Άπλως τυπικά έρμηνεύανε τό ρόλο τους, χωρίς τήν ειδική έκείνη πνοή, πού άπαιτεί ό κάθε ρόλος. Δυό μόνο σταθήκανε σε ύψηλό επίπεδο, πραγματικά έρμηνεύανε οι Άνδρέας Μιχαηλίδης σάν γιατρός Μαρινέρης, πού υπήρξε ύπεροχος (έξάλλου είναι ήθοποιός με προσόντα και ήθος) και ό θάνος Πεττεμεριδής σάν Έγγλέζος Μπράουν, ένας ρόλος πού πολύ τού ταίριαζε. Έχω τήν άποψη πώς ό σκηνοθέτης Βλαδ. Καυκαριδής δέν μπορούσε ν' άποδώσει καλύτερα, γιατί τό έργο δε βρισκόταν μέσα στόν κύκλο τής ιδιοσυγκρασίας του. Πρέπει, λοιπόν, να προσεχτπ τό θέμα αυτό: ή διανομή δέν άφορά μόνο τούς ήθοποιούς, αλλά και τό σκηνοθέτη πού θ' αναλάβει να μελετήσει τό έργο και να μεταδώσει τό πνεύμα του στους ήθοποιούς. Διαφωνώ και με τά σκηνικά τού Γιώργου Μαυρογένη. Τό πρώτο σκηνικό στην Μπόχαλη ήταν μιά κακόγουστη κάρτ ποστάλ με πολύ άδέξια χρώματα, ειδικά μ' ένα νικητικό και από άποψη χρώματος και τοποθετήσεως στο χώρο δάσος. Θάταν προτιμότερο νάμεν τό μπροστινό μέρος με τό σπίτι τού γιατρού κυρίως και τό βάθος τής σκηνής νάχε μιά λιτότητα. Πιο ύποφερτά ήταν τά δυό άλλα σκηνικά, παρόλο πού και σ' αυτά κάτι έλειπε, ίσως οι συνδυασμοί τών χρωμάτων με τά κοστούμια να δίνανε μιά κάπως όκληρη έντύπωση.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ά. Καραντώνη: Γύρω στόν Παλαμά, Γκοβόστης, Άθήνα, 1971.

Η ειδική γνώση γεγονότων και προσώπων μαζί με τόν πλήρη κατατοπισμό πάνω στις

πνευματικές και ειδικές αισθητικές κινήσεις καθιστούν τά κείμενα τού Καραντώνη («Γύρω στόν Παλαμά») κάτι πολύ περισσότερο από κείμενα φροντισμένου και συγκινημένου ύφους. Άσφαλώς σε πολλά σημεία υπάρχουν έκμυστηρεύσεις μιάς από τήν τρυφερή νεότητα άγάπης και προσήλωσης προς τό παλαμικό έργο. Και δέν παραμερίζεται ποτέ αυτή ή ιδιαίτερη προσήλωση τών έφηβικών και νεανικών χρόνων. Βαραίνει πάντοτε. Άκριβώς τούτο δέν αυξάνει άπλως τήν ειλικρίνεια αλλά σε να όπλιξη τό μάτι να δπ πιό ξεκάθαρα. Η άγάπη πάντοτε είναι καλύτερος οδηγός παρά ή αντίθεση και ή μη άναγνώριση. Ουδέτερότητα δέν ύπάρχει στην εξέταση κειμένων, εκτός αν θεωρησει τήν ψυχρότητα τού φιλολογικού νυστεριού ουδέτερότητα, πού και γι' αυτή ύπάρχει άμφιβολία κατά βάθος.

Τά κείμενα τού βιβλίου αυτού είναι διαλέξεις και δοκίμια ή άρθρα πάνω στη ζωή και τό έργο τού Παλαμά. Συχνά ένα άπλό περιστατικό από τή ζωή τού ποιητή ή μιά ξεχωριστή και φανερή ιδιότητά του δίνουν τό μύθο τού κειμένου για να γίνει μιά επέκταση στο ευρύτερο έργο, συχνά σε συνάρτηση με τρέχοντα γεγονότα και κινήσεις. Κοιτάζω πρώτα τή δεύτερη σειρά τού βιβλίου με τόν τίτλο («Έπέτειο»). Τά έξη δοκίμια τής σειράς αυτής γραμμένα συνήθως με βάση κάποια έπέτειο σχετική με τόν Παλαμά, δείχνουν τήν «κατάσταση» τού παλαμικού έργου μέσα στη γύρω φιλολογική ζωή τού νεοελληνικού κόσμου. Άπό τή μιά ό συγγραφάας ξεχωρίζει τή προφητική δύναμη τού Παλαμά και τήν επικαιρότητά του, πού προέρχεται από τήν προφητική του ιδιότητα. Ταυτοχρόνως όμως βλέπει πώς ύστερεί ή άμεση γνωριμία με τό έργο τού Παλαμά κυρίως από τόν κύκλο τών νέων. Κι' έρχεται τώρα ό δοκιμιογράφος με τή σειρά του να προφητέψη πώς τό παλαμικό έργο άπαραίτητα στο μέλλον θ' άποτελεσει τή βάση τής παιδείας αν άλλάξει τό εκπαιδευτικό μας σύστημα, ύποστηρίζοντας τήν προφητική του άποψη με βάση τή γλώσσα τού ποιητή, τόν στίχο του (ρυθμοί κλπ.) και τό περιεχόμενο τής ποίησής του. Ειδικήν αισθηση κάμνει στόν άναγνώστη τό δοκίμιο «Ό Παλαμάς και ή Έπιστήμη». Στο δοκίμιο αυτό δείχνεται πέρα για πέρα ή «έπιστημολατρεία» τού ποιητή, με τήν έκστασή του μπροστά στην άστρονομία και τις θεωρίες γενέσεως τού σύμπαντος και ίδιως τής γής. Άλλά και ή θέση τού δοκιμιογράφου σχετικά με τή μεγαλωσύνη τού Παλαμά σάν κέντρου στην πεντάδα τών πρώτων μας (Σολωμός, Κάλβος, Παλαμάς, Καβάφης, Σικελιανός) ύποστηρίζεται με θετικά έπιχειρήματα.

Η πρώτη σειρά διακατέχεται από ένα πολύ θερμό ύφος, γιατί τά κείμενά της άναβλύζουν άπ' ευθείας από συνασθηματικές έμπειρίες τού συγγραφέα και έχουν πια περάσει μέσα από τήν άνάμνηση πού φυσιολογικά έχει πολύ τό συγκινητικό στοιχείο, έστω κι' αν ξεκαθα-

ρίστηκαν. Όσοσο και σ' αυτή τη σειρά, ιδίως στο «Το κελλάι του», το προσωπικό περιστατικό ή η ιδιότητα του ποιητή (ή φωνή του, ή γυναίκα του κλπ.) βλέπονται σε συνάρτηση με το έργο του για να έρμηνευτούν μερικοί στίχοι ή για ν' αποδειχθῆ ἡ ἐπίδρασή τους πάνω στον ποιητικό του λόγο. Καί είναι πραγματικά ἀποκαλυπτικές οἱ παρατηρήσεις τοῦ δοκιμιογράφου: ποίες οἱ σχέσεις τοῦ ποιητῆ με τῆ Μυρτιώτισσα, ἡ ἐπίδραση τοῦ Πόρου πάνω στή φυσιολατρική διάθεση τοῦ ποιητῆ, ἡ στάση του ἔναντι τοῦ Βενιζέλου κλπ. Με αὐτά τὰ κείμενα φαίνεται πόσο ἀπό τήν πραγματική ἀκίνησία τοῦ ποιητῆ (φοβερά ἀκίνητη με τὰ σημερινὰ δεδομένα) γεννήθηκε μιὰ ποίηση τόσο πλατεία κι' ἐκτεταμένη μες τοὺς αἰῶνες τῆς πολυχρόνης ἑλληνικῆς ζωῆς και πόσο τὸ βιβλίον βοήθησε μιάν ἀνήσυχη φαντασία νὰ εἰσδῶν στο παρελθόν, νὰ κρίνῃ τὸ παρὸν και νὰ προφητεύῃ γιὰ τὸ μέλλον.

Τὸ βάρος ὁμως τοῦ βιβλίου βρίσκεται στο τρίτο μέρος με τὰ δύο εἰδικὰ μελετήματα τοῦ Καραντώνη πάνω σὲ δύο μεγάλα ὄραματα τοῦ Παλαμᾶ, τὸν «Ἀσκραίον» και τῆς «Ἀλυσσίδες». Αὐτὰ ἀποτελοῦν ἕνα νέο κοίταγμα και μιὰ νέα ἐρμηνεία τῶν δύο μεγαλόπνων αὐτῶν ποιημάτων με βάση τὰ νέα δεδομένα τῆς κριτικῆς, ὄχι τὰ εὐρύτερα κριτήρια ποὺ μπῆκαν σὲ χρῆση μετὰ τὴν ἐμφάνιση τῆς νέας ποίησης. Τόσον ὁ «Ἀσκραίος» ὅσο και οἱ «Ἀλυσσίδες» με δοκιμακὴ διάθεση και ὄχι με τὴν ψυχρὴ φιλολογικὴ ἀνατομία, κατατέμνονται, ἐρμηνεύονται και τοποθετοῦνται μες τὴν ἐποχὴ ποὺ παρουσιασθήκανε, ἀλλὰ με προέκταση και μες τὴ σημερινὴ (ὁ προφητικὸς χαρακτήρας τῆς παλαμικῆς ποίησης) γιὰ νὰ δείχτῃ καθαρὰ ἡ ἀξία τους και ν' ἀποσαφηνισθῆ τὸ μήνυμά τους: ἕνα μήνυμα ὄχι ἀπλῶς ποιητικόν—αἰσθητικὸ ἀλλὰ και γλωσσικὸ και ἐθνικὸ και γενικὰ βιωτικὸ, πανανθρώπινο. Σ' αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ κείμενα δεικνύεται μαζί με τὴν συγγραφικὴ ἐπιδεξιότητα τοῦ Καραντώνη και ἡ διεισδυτικὴ του ἰκανότητα. Γιατὶ συχνότατα τὸ περιγραφικὸ κοίταγμα τέτοιων ἔργων παραπλανᾷ ἀφοῦ περιορίζεται στὰ ἐξωτερικὰ αἰσθητικὰ στοιχεῖα και δὲν ζεγυμνῶναι τὴν ἰδέα και τὸ μήνυμα (προπαντὸς ὅταν τὸ τελευταῖο αὐτὸ εἶναι προφητικὸ) γιὰ νὰ δοῦμε συνολικὰ και ὁλοκληρωτικὰ ἕνα ἔργο. Ὁ Καραντώνης χωρὶς νὰ παραμελῆσῃ τὸν περιγραφικὸ τρόπο ἔδωσε βάρος και ἀνάπτυξε τὸ οὐσιαστικὸ βάθος τῶν ἔργων αὐτῶν και μᾶς ἔκαμε κοινωνοὺς τῶν προφητειῶν.

Καί με αὐτὸ τὸ ἔργο ἀποδεικνύεται ὁ Καραντώνης ὡς ὁ κυριώτερος και γνησιώτερος παλ μιστής, ὄχι μόνο γιατί ξεχωριστὰ ἀγαπᾷ τὸ παλαμικὸ ἔργο ἀλλὰ κυρίως γιατί τὸ μελέτησε ἐξονυχιστικὰ, τὸ τοποθέτησε μες τὸν ἑλληνικὸ κῶρο, ἀνίχνευσε τὴν ἐπιρροή του πάνω στο νεοελληνικὸ λόγο, συζήτησε τῆς διάφορες ἀντιδράσεις κατὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ και ἐπιπλέον παρακολοθῶντας τῆς κυμαινόμενες φάσεις τῆς ἀποδοχῆς του κατὰ τῆς διάφορες

ἐποχῆς ὡς τὰ σήμερα μπόρεσε νὰ μᾶς τὸ ἐκτιμᾷ και νὰ μᾶς πληροφορῆ γιὰ τὴ θέση του. Γράφοντας ὁμως γιὰ τὸν Παλαμᾶ ὁ Καραντώνης ἐπεκτείνεται στις ἐκάστοτε αἰσθητικὲς κινήσεις τοῦ τόπου μας κρινόντας τῆς διπλὰ στις ἀπλῆς ἐπισομάνσεις. Ἐν ἀναλογιστῆς πῶς ὁ Καραντώνης ὑπῆρξε ὁ κυριώτερος ὑπέρμαχος τῶν νεώτερων ρευμάτων και με τὸν κριτικὸ του λόγο κατὰ κάποιο τρόπο τὰ ἐπέβαλε, τότε δέχεσαι με περισσότερη ἐμπιστοσύνη τῆς ἀπόψεως του πάνω στον Παλαμᾶ. Ἐχει ὀπλαδὴ τὴ δύναμη ν' ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τὰ ἐπικαιρικὰ και νὰ κοιτάξῃ τὰ μόνιμα και τὰ ὑγιᾶ και νὰ τὰ ἐκθέσει με σιγουριά και καθαρὸτητα κἀνόντας μας κοινωνοὺς τῶν μυστικῶν ἐκείνων ποὺ οἱ φηνασκίες τῶν τάχα μοντέρνων προσπαθοῦν ν' ἀποκρύψουν. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὀφείλω νὰ τονίσω τὸ εὐεργητικὸ ἔργο ποὺ ἀσκεῖ ἡ κριτικὴ πέννα τοῦ Ἀντρέα Καραντώνη. Πραγματικὰ μᾶς προφυλάγει ἀπὸ ἀσύμφορα ὀλισθήματα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γεωργίου Θ. Ζώρα: «Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα», τ. Δ', Ἀθήναι, 1969.

Πρόκειται γιὰ τὸν τέταρτο τόμο τῆς σειράς τῶν Ἑπτανησιακῶν μελετημάτων τοῦ καθηγητοῦ Ζώρα και περιέχει μελέτες ἱστορικῆς, ποὺ ἀναφέρονται στὴν Ἑπτανήσο και στὴν Ἑπτανησιακὴ Σχολή.

Οἱ ἱστορικὲς μελέτες τοῦ τόμου ἀναφέρονται στὴν Ἑπτανήσο τοῦ 19ου αἰῶνα και ρίχνουν φῶς σὲ ζητήματα τῆς δημόσιας και ἰδιωτικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ ἔγγραφα και κείμενα ποὺ δημοσιεύονται στον τόμο εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

(α) «Ἄγνωστον Ἰταλικὸν Χρονικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως».

Τὸ κείμενο βρέθηκε σὲ καρτῶ κώδικα στὰ κατάλοιπα τοῦ κόμητος Καντιάνου Ρώμα και εἶναι γραμμένο στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα, ποὺ, καθὼς τονίζει ὁ καθηγητῆς Ζώρας, «ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς ἐχειρίζετο μετ' εὐχερείας».

Ἡ ἀφήγησις τοῦ κειμένου ἀρχίζει ἀπὸ τὸ δεῦτερον ἔτος τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως και συγκεκριμένα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη και τὴν παράδοσις τοῦ Ἀκροκορίνθου στοὺς Ἕλληνες. Ἡ ἀφήγησις τελειώνει με τὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίστηκαν στὸ τέλος τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1827.

Ἡ ἀφήγησις εἶναι ἀπολικὴ και ἀποσπασματικὴ και, καθὼς τονίζει ὁ μελετητῆς και ἐκδότης τοῦ κειμένου, «ὁ τρόπος τῆς ἐκθέσεως και τὸ ὕφος μαρτυροῦν ἑλλειψὶν ἐπιστημονικῆς μεθόδου και προπαιδείας».

Ἡ ἀξία τοῦ κειμένου ἐγκείται πρῶτα πρῶτα στὸ γεγονός πῶς ὅσα συμβαίνει ἀναφέρονται σ' αὐτὸ περιέχονται και σὲ ἄλλες ἀνάλογες ἀφηγήσεις—πηγές, πράγμα ποὺ σημαίνει πῶς ὁ συγγραφεὺς του ἔπαιρνε τῆς πληροφορίες του ἀπὸ πρῶτο χέρι. Ὑστερα εἶναι τὸ γεγονός πῶς ὁ καθηγητῆς Ζώρας δημοσιεύει πιστὴ μετάφρασις τοῦ Ἰταλικὸυ κειμένου, κά-

νοντας έτσι προσιτό το κείμενο στους Έλληνες μελετητές. Θα ήταν όμως παράλειψη να μη σημειωθῆ πῶς ἡ πλαισίωση τοῦ κειμένου με εἰσαγωγή, παραπομπές, σημειώσεις καὶ ὑποσημειώσεις κάνει τὴν ἔκδοση τοῦ ἐγγράφου ἐπιστημονικὰ πολὺτιμη, γιατί ὅλα τούτα προέρχονται ἀπὸ ἐπιστήμονα με βαθιὰ γνώση ὄχι μόνο τῆς ἱστορίας καὶ λογοτεχνίας τῆς Ἑπτανήσου, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρου τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ σχέση τοῦ (Χρονικοῦ) με τὴν Ἑπτανήσο θρίσκειται στὸ γεγονός πῶς ὁ συγγραφέας του δὲ κάνει εὐκαιρία στὴν προσπάθειά του νὰ ἐξάρη τὴν κάθε εἰδους συμβολὴ τῶν Ἑπτανησίων στὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821.

Ἀξιοσημειῶτοι εἶναι καὶ οἱ δημοσιευόμενοι λεπτομερεῖς πίνακες ὀνομάτων, πού ἀναφέρονται στὸ κείμενο (στὰ ἰταλικά καὶ στὰ ἑλληνικά).

(β) «Ὁ Θωμαζαῖος καὶ ἡ Ὄθωνικὴ πολιτικὴ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα».

Τὰ δημοσιευόμενα στὸ κεφάλαιο αὐτὸ τοῦ Δ' τόμου τῶν «Ἑπτανησιακῶν Μελετημάτων» ἀναφέρονται στὶς πολιτικὲς ἐξελίξεις τῆς περιόδου 1853—1863. Περιλαμβάνεται κείμενο τοῦ Δαλματοῦ φιλέλληνα καὶ μελετητοῦ τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν Niccolò Tommaseo, γραμμένο στὰ ἰταλικά, καὶ μετάφρασή του στὰ ἑλληνικά ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Ζώρα. Ὁ Θωμαζαῖος ἀναφέρει τὶς ἀπόψεις του σχετικά με τὶς ἑλληνικὲς πολιτικὲς ἐξελίξεις τῆς ἐποχῆς καὶ ὑποστηρίζει τὶς προσπάθειες τοῦ Ὄθωνος γιὰ προσέγγιση με τὸ βασιλιά τῆς Ἰταλίας Βικτώρα Ἐμμανουὴλ τὸ Β' καὶ τὸ στρατηγὸ Γαριβάλδη γιὰ πραγματοποίηση τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων τῶν τότε Ἑλλήνων.

Στὸ μέρος αὐτὸ δημοσιεύονται ἐπίσης ἐπιστολὲς Ἑπτανησίων λογίων τῆς ἐποχῆς πρὸς τὸν Θωμαζαῖο, πᾶν τις ὁποῖες βασίστηκε ἐν μέρει ὁ Δαλματὸς φιλέλληνας στὴν ἐξιστόρηση τῶν ἑλληνικῶν πολιτικῶν ἐξελίξεων τῆς ἐποχῆς. Ἡ μιὰ γράφτηκε ἀπὸ τὸν Τυπάλδο καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸν Τερτσέτη.

Ἡ δημοσίευση τῶν ἀπόψεων αὐτῶν τοῦ Θωμαζαῖου εἶναι πολὺτιμη ἱστορικὰ, γιατί συμπληρώνει ἕνα μέρος τῆς εἰκόνας τῆς νεοελληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς ἀπὸ τὴ σκοπιὰ ἑνὸς φιλέλληνα, πὺ ὑποστήριζε ἀπὸ τὴ μιὰ τὶς ἑλληνικὲς ἐθνικὲς διεκδικήσεις καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀντιπαθεῖσε — σὺν φανατικὸς καθολικὸς — τὸ στρατηγὸ Γαριβάλδη καὶ τοὺς ἀγῶνες του.

Ἀξιοπρόσεχτο ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν ἐπιστολῶν τῶν δύο ἑπτανησίων ποιητῶν Γεωργίου Τερτσέτη καὶ Ἰουλίου Τυπάλδου, γιατί μᾶς φανεροῦν τὶς πολιτικὲς ἀντιλήψεις καὶ θέσεις τῶν δύο αὐτῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς.

(γ) «Τρία ἔγγραφα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος».

Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ἔγγραφα πὺ δημοσιεύονται εἶναι ἐγκύκλιος τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς ἐλευθέρου πολιτείας τῶν Ἰονίων νήσων στὴν

Κωνσταντινούπολη κόμιστος Ἀντωνίου Θωμᾶ Λευκοκόλου τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1820.

Δημοσιεύεται τὸ κείμενο τοῦ πρωτοτύπου γραμμένο στὰ ἰταλικά καὶ μετάφραση τοῦ καθηγητοῦ Ζώρα «κατὰ τὸ δυνατόν πιστὴ εἰς τὸ πρωτότυπον».

Ἡ ἐγκύκλιος περιέχει λεπτομερεῖς ὑποδείξεις πρὸς τὶς προξενικὲς ἀρχὲς τῆς νεοσύστατης Ἑπτανησιακῆς Πολιτείας καὶ φωτίζει με τὶς διατάξεις τῆς τὰ κυριότερα προβλήματα, πὺ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἡ Respub. Sept. Insularum (Ἑπτανησιακὴ Δημοκρατία), γέννημα τῶν ἀνταγωνισμῶν τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς ἐποχῆς.

Τὸ δεύτερον ἔγγραφο εἶναι δῖπλωμα τοῦ φραγκισκανοῦ μοναχοῦ Θωμᾶ, με τὸ ὁποῖο παρέχονται προνόμια στὸν Κεφαλληνιτὴ πλοίαρχο Ἰάκωβο Σισιλιάνο. Τὸ ἔγγραφο δημοσιεύεται στὰ λατινικά καὶ σὲ ἐλευθέρη μετάφραση καὶ παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον, γιατί εἶναι συγκεκριμένο παράδειγμα τῆς συνθησίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς νὰ ἐκδίδουν τέτοια δῖπλωματα. Εἶναι δὲ αὐτονόητο πῶς ἕνα τέτοιο δῖπλωμα ἦταν πολὺτιμη γιὰ ἕναν ἔμπορο τῆς ἐποχῆς, γιατί τὸ ἐξασφάλιζε τὴν συνδρομὴ καὶ τὴν εὐμενεία τῶν καθολικῶν ἡγεμόνων τῶν διαφόρων περιοχῶν.

Τὸ τρίτον ἔγγραφο εἶναι συμφωνητικὸ ναυλώσεως ἑλληνικοῦ πλοίου ἀπὸ Τοῦρκο πληρεξούσιο ἀντιπρόσωπο καὶ τοποθετεῖται χρονολογικὰ στὸ 1834. Παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, γιατί εἶναι μιὰ ἀκόμη ἀπόδειξη τῆς ἀσταμάτητης δραστηριότητος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ «ὑπὸ λίαν δυσμενεῖς συνθήκας καὶ δὴ εἰς ἐπαρκῆς διατελοῦσας ἀκόμη ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν», ὅπως τονίζει ὁ καθηγητὴς Ζώρας.

Δημοσιεύεται καὶ τὸ ἰταλικὸ πρωτότυπο τοῦ συμφωνητικοῦ καὶ ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸν Γ. Ζώρα.

(δ) Δύο στιχουργήματα περὶ τῶν ἐν ἔτει 1848 γεγονότων ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Πρόκειται γιὰ δύο ποιητικὰ κείμενα, πὺ ἀναφέρονται σὲ πατριωτικὲς ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων τῆς Κεφαλληνίας κατὰ τὸ ἔτος 1848. Ἡ δημοσίευση τῶν δύο στιχουργημάτων συνοδεύεται ἀπὸ κριτικὸ ὑπόμνημα, ἐπεξηγηματικὰ σχόλια καὶ σύντομες διασαφῆσεις, πὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἐγκυρότητα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀριότητος τοῦ ἐκδότῆ καὶ μελετητῆ. Δὲν εἶναι, φυσικὰ, δυνατόν νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς ὅτι τὰ στιχουργήματα αὐτὰ ἔχουν λογοτεχνικὲς ἀξιώσεις, ἀλλὰ παρέχουν ὅποσδήποτε μιὰ εἰκόνα τῆς ἐπαναστατικῆς ἀτμόσφαιρας τῆς ἐποχῆς καθὼς καὶ ἀπόδειξη τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑπτανησίων, πὺ δὲν ἔπαυσαν ποτὲ ν' ἀγωνίζονται γιὰ Ἐνωσὴ με τὴν Ἑλλάδα.

(ε) «Ἀγνωστος ἐπιστολὴ Ν. Θωμαζαῖου πρὸς τὸν Π. Βράιλαν—Ἀρμένιν».

Ἡ δημοσιευόμενη σὲ μετάφραση ἐπιστολὴ τοῦ φιλέλληνα καὶ ἐκδότῆ τῶν δημοτικῶν μας

τραγουδιών Ν. Θωμαζαίου είναι ένδεικτική του ένδιαφέροντός του για τους νέους της Έπτανήσου που είχαν την επιθυμία να ακολουθήσουν ανώτερες σπουδές καθώς και των γνωριμιών και σχέσεων που συνήψε ο Δαλματός φιλέλληνας κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Κέρκυρα (1849—1854). 'Ο Βράϊλας—'Αρμένης, στον οποίο απευθύνεται η επιστολή, ήταν καθηγητής της φιλοσοφίας στην 'Ιόνιο 'Ακαδημία, ενώ ο Μανούσος, για τον οποίο γράφεται η επιστολή, είναι ο Κερκυραίος ποιητής και λόγιος 'Αντώνιος Μανούσος ή Μανούσης.

'Ο Δ' τόμος των Έπτανησιακών Μελετημάτων του καθηγητού Γ. Ζώρα συμπληρώνει την εικόνα του έπτανησιακού πολιτισμού, που ο ίδιος καθηγητής δημιούργησε με τους πρώτους τρεις τόμους της ίδιας σειράς, παρέχοντας κείμενα και στοιχεία καθαρώς ιστορικά. Μπορεί να πη κανείς πως ο τέταρτος αυτός τόμος παρέχει στοιχεία, που δημιουργούν ένα ιστορικό περίγραμμα μέσα στο οποίο μπορεί να γίνει πη εύκολα κατανοητή η λογοτεχνική επίδοση της έπτανησιακής ζωής κατά τον 19ο αιώνα.

Στην ίδια σειρά «Βιβλιοθήκη Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας» ανήκουν και τὰ ακόλουθα δημοσιεύματα του καθηγητού Γ. Ζώρα:

(1) Νέα Καλθικά (άρ. 48): Στο πρώτο μέρος ο καθηγητής Ζώρα παρουσιάζει μερικά έγγραφα από τὰ αρχαία της Ώλωρεντίας, τὰ οποία μς φανερώνουν ότι ο φίλος της ελευθερίας και ποιητής της αρετής Α. Κάλθος συμμετέσχε σε μυστικές οργανώσεις της εποχής έναντι των Αυστριακών κατά τη δεύτερη παραμονή του στην Τσοκανική πρωτεύουσα τὸ χειμώνα τοῦ 1821.

Στὸ δεύτερο μέρος δημοσιεύεται απόσπασμα αγνώστου ποιήματος τοῦ Κάλθου και ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν Γ. Ζώρα με παραλληλισμούς και συγκρίσεις ότι τὸ απόσπασμα ἀποτελεῖ πρωτόλαια ποιητικὴ σύνθεση, ὅπου μπορούμε να παρακολουθήσουμε τὴν ποιητικὴ ἔμπνευση και ἐξέλιξη τοῦ Κάλθου. Οἱ συγκρίσεις τοῦ ἀποσπάσματος με τὴς ἑλληνικές ὠδὲς τοῦ ποιητῆ είναι πρᾶγμα ἀποκαλυπτικές.

Στὸ τρίτο και τελευταίο μέρος γίνεται λόγος περὶ τῆς φιλολογικῆς δράσεως τοῦ Κάλθου στὸ Λονδίνο και δημοσιεύεται μετάφραση κειμένου τοῦ ποιητῆ, στὸ ὅποιο περιέχονται ἀντιλήψεις του πάνω στὸ μεγάλο θέμα τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσας.

(2) Α. Κάλθου: Θεοφράστου Μετάφρασις και Ἀγνώστου Τραγωδίας Μονόλογος (άρ. 59). 'Ο Γ. Ζώρα δημοσιεύει τὴν Καλθική ἰταλική μετάφραση τοῦ Προοιμίου τῶν «Χαρακτήρων», τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο, τὴν εἰσαγωγή τοῦ Κάλθου στὴ μετάφραση και τὴς παρατηρήσεις στὴν ἔκδοση τοῦ Κοραΐ. 'Ο καθηγητής Ζώρας μεταφράζει μέρος τῆς ἔργασίας τοῦ Κάλθου ἀπὸ τὰ ἰταλικά στὰ ἑλληνικά και

ἀποδεικνύει ότι ὁ ποιητῆς μας εἶχε σοβαρὰ ἐπιδοθῆ και στὴ μελέτη τῶν ἀρχαίων κλασσικών. Τὴν ἴδια ἀπόδειξη παρέχουν και οἱ μονόλογοι ἀγνωστῆς τραγωδίας τοῦ ποιητῆ ποὺ δημοσιεύονται στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ τόσο σὲ μετάφραση, ὅσο και στὸ ἰταλικὸ πρωτότυπο.

(3) 'Ο Κάλθος και τὸ 'Ομηρικὸν Χειρόγραφο τῆς Γενεύης (άρ. 56). 'Εδῶ περιγράφεται ἡ μὴ πραγματοποιηθεῖσα τελικὰ προσπάθεια τοῦ Κάλθου νὰ ἐκδώσῃ τὸ 'Ομηρικὸ Χειρόγραφο τῆς 'Ιλιάδος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γενεύης. Καθὼς ὅμως τονίζει ὁ καθηγητής Ζώρας «ἡ πληροφωρία παρουσιάζει σημαντικὸν ἑνδιαφέρον, διότι ἀποτελεῖ μίαν εἰσέτι μαρτυρίαν τῆς ἀμειώτου ἐργατικότητος και τοῦ διακαοῦς πόθου αὐτοῦ, ὅπως διὰ παντός μέσου φανῆ χρήσιμος και συμβάλῃ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων και τὴν ἀνάδειξιν τῆς σκληρῶς ἀγωνιζομένης πατρίδος του».

(4) 'Ο 'Ιταλικὸς Θρῆνος περὶ τῆς Ἀλώσεως (άρ. 46). 'Ο Γ. Ζώρας δημοσιεύει τόσο τὸ ἰταλικὸ πρωτότυπο τοῦ θρῆνου, ὅσο και ἑλληνικὴ μετάφραση. Ἐκτὸς τῆς διαφωτιστικῆς εἰσαγωγῆς, ὁ θρῆνος ἐξετάζεται και ἀπὸ μορφολογικὴ και ἀπὸ ἰδεολογικὴ ἀποψη, παρατίθενται και ἐπεξηγηματικὲς σημειώσεις, ἀπαραίτητες γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ ἰταλικοῦ αὐτοῦ («Θρῆνου»).

'Η συμβολὴ τοῦ καθηγητῆ Γ. Ζώρα στὴ μελέτη τοῦ Βυζαντινοῦ και Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἔγκειται μόνο στις δικῆς του ἐργασίες. Εἶναι γνωστὸ πῶς ἀπετέλεσε πάντοτε και συνεχίζει νὰ ἀποτελῆ τὸν προστάτη και καθοδηγητῆ πολλῶν νέων ἐπιστημόνων, μελετητῶν τοῦ Μεσαιωνικοῦ και Νεοελληνικοῦ βίου και πολιτισμοῦ. Μεταξὺ τῶν σχετικῶν δραστηριοτήτων του εἶναι και ἡ διεύθυνση τῶν ἐκδόσεων τῆς σειράς «Κείμενα και Μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας».

'Εχω μπροστὰ μου τὰ ακόλουθα ἔργα, ποὺ και μόνο οἱ τίτλοι τους εἶναι ἀποκαλυπτικοὶ τῆς σημασίας τῆς σειράς ποὺ ἀναφέρθηκε:

(1) Μαρίας Μαντουβάλου: Ἡ ἔξωσις τοῦ βασιλέως Ὀθωνος και τὸ ἰδιωτικὸν του ἀρχεῖον, Ἀθῆναι 1970.

(2) Τῆς ἰδίας: Τὰ ἐν Ἑλλάδι πολιτικὰ γεγονότα τοῦ 1862 και τὰ κατάλοιπα τοῦ Δ. Βούλγαρη, Ἀθῆναι 1970.

(3) Τῆς ἰδίας: Ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία Πολυλᾶ—Μαθίλη, Ἀθῆναι 1969.

(4) Τῆς ἰδίας: Λορέντσου Μαθίλη, Ἀγνωστον δοκίμιον περὶ γλώσσας, Ἀθῆναι 1969.

(5) Τῆς ἰδίας: Ἀγνωστος ἀλληλογραφία Δώρας ντ' Ἰστρία και Δ. Βούλγαρη, Ἀθῆναι 1969.

(6) Ι. Μ. Χατζηφώτη: Ὁ Καθάφης μετὰ θάνατον, Ἀθῆναι 1970.

(7) 'Αρ. Στεργέλλη: Βαλαωριτικά, 'Αθήναι 1970.

(8) Είρ. Κουρούνη: 'Η διδασκαλία τῶν 'Ελληνικῶν Γραμμάτων καὶ ἡ «Θεματογραφία» τοῦ Διασωρηνοῦ, 'Αθήναι 1969.

(9) Εὐθ. Θ. Σουλογιάννη: 'Ο Δαπόντες, ἡ ἀντίληψίς του περὶ 'Ιστορίας καὶ ὁ πρόλογος εἰς τὸ «Φανάρι Γυναικῶν», 'Αθήναι 1970.

(10) Bruno Lavagnini (μετ. 'Αντ. Σοφικί-του—Ποθουλάκη): 'Ο Σολωμός καὶ ὁ ὕμνος στὸν Γαριβάλδη, 'Αθήναι 1969.

ΧΡ. Α. ΣΟΦΙΑΝΟΣ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

Τὸ περιοδικὸν «Λαογραφικὴ Κύπρος», ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς μελέτης τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ μας, ὀργανώνει ἐν τῇ Σεβερεῖῳ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου «Συμπόσιον Λαογραφίας», τὴν Κυριακὴν, 23 'Απριλίου 1972, ὥρα 9.00 π.μ.—1.00 μ.μ. Τὰς ἐργασίας τοῦ Συμποσίου θὰ κηρύξῃ, εὐγενῶς ἀποδεχθεὶς πρόσκλησιν, ὁ ἐξοχώτατος Ὑπουργὸς Παιδείας κ. Φρίξος Πετρίδης.

'Ἐκάστη ἀνακοίνωσις δὲν θὰ ὑπερβαίῃ τὰ δέκα λεπτά, θὰ ἀκολουθῇ δὲ δεκάλεπτος συζήτησις. Πᾶσαι αἱ ἀνακοινώσεις θὰ δημοσιευθοῦν εἰς εἰδικὸν τεῦχος τῆς «Λαογραφικῆς Κύπρου».

'Όσοι ἐνδιαφέρονται νὰ προβοῦν εἰς ἀνακοίνωσιν παρακαλοῦνται νὰ τὸ δηλώσωσιν εἰς τὸν Γυμνασιάρχην τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου κ. Χρυσάνθου Στ. Κυπριανοῦ, ταχ. κιβ. 1034, μέχρι τέλους Φεβρουαρίου, γνωστοποιούντες καὶ τὸ θέμα περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ὁμιλήσωσιν. Παρακαλοῦνται ἐπίσης νὰ δηλώσωσιν ὅσοι ἐνδιαφέρονται νὰ παρακολουθήσωσιν ἀπλῶς τὰς ἐργασίας τοῦ συνεδρίου.

'Ιδιαίτεροι προσκλήσεις δὲν θὰ σταλοῦν. Λευκωσία, 23.11.1971.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΡΕΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Φίλε κύριε διευθυντά,

παρακαλῶ δημοσιεῦστε — σὲ κάπως ἐμφανὲς μέρος, εἰ δυνατόν — δήλωσή μου πρὸς τὸ κυπριακὸ κοινὸ ὅτι δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ ὑπογράφων ὡς «Ρένος» στὴν ἐφημερίδα «Νέα».

'Αθήναι, 13.11.71.

(ὑπογρ.) ΡΕΝΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Στὸ περιοδικὸ «Δημιουργίες» (ἀρ. 7) δημοσιεύονται πίνακες τῶν Κουρούση, Βέρας

Χατζηδᾶ καὶ Ἰωακείμ. — Στὸ «Ἑλλάς — Κῦπρος Τουρισμός» (ἀρ. 23) συνεχίζεται ἡ μελέτη τοῦ Δημ. Γιάκου «Ἡ σύγχρονη καὶ παλαιότερη πνευματικὴ Κύπρος». Στὸ ἴδιο περιοδικὸ βιογραφεῖται ὁ Πάτροκλος Σταύρου. — Στὴ «Νέα Σκέψη» (ἀρ. 103) ὁ Ἰάσων Εὐαγγελλὸς κρίνει τὸ «Χῶμα τῆς Κύπρου» τῆς Ἑλλης Παιονίδου. — Στὴν ἐφ. «Πρωῖνός Λόγος» (Τρίκαλα, 24 'Οκτ. 1971) ὁ Δημ. Κράνης δημοσιεύει ἄρθρο μὲ τίτλο «Κύπρος Χρυσάνθης. — Στὴν «Ἰατρολογικὴ ἐκθετικὴ Στῆγη» (ἀρ. 9) δημοσιεύεται μελέτημα τοῦ Κ. Χρυσάνθη μὲ τίτλο «'Ο Meril Moore καὶ ἡ πολυγραφία». — Στὴ «Βραδυνή» (7 'Ιουν. 1971) ὁ Μπάμπης Κλάρας κρίνει τὸν «Ἰησοῦ» τοῦ Μελῆ Νικολαΐδη. — Στὸ «Σμύρνα» (ἀρ. 32-33) παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν Ι. Μαλόδρουβα ἡ «Φιλολογικὴ Κύπρος» 1970 καὶ τὸ «Εὐρετήριο τῶν πέντε πρώτων τόμων (1960—1965) τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος» τοῦ Χρυσάνθου Κυπριανοῦ.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Νέα Σκέψη ('Αθήνα) ἀρ. 103 — Μακεδονικὴ Ζωὴ (Θεσσαλονικὴ) ἀρ. 65 — Αἰολικὰ Γράμματα ('Αθήνα) ἀρ. 5 — Ἰλιός ('Αθήνα) ἀρ. 89 — Ἰωνικὸς Παλμός ('Αθήνα) ἀρ. 3/4 — Ἑλληνικὰ Θέματα ('Αθήνα) ἀρ. 187/188 — Νέα Πορεία (Θεσσαλονικὴ) ἀρ. 197/200 — Ραδιοπρόγραμμα (Λευκωσία) ἀρ. 181 — Σχολεῖο καὶ Σπίτι ('Αθήνα) τ. Ι, ἀρ. 9/10 — Διάλογος ('Αθήνα) φθίν. 1971. — Ἀστυνομικὰ Χρονικὰ (Λευκωσία) τόμ. Στ' ἀρ. 3. — Ἐθνοφρουρὸς (Λευκωσία) ἀρ. 106. — Ἡ Πρωτότυπη ('Αθήνα) Σεπ.—'Οκτ. 1971.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

'Αχ. Λυμπουρίδη: Κυπριακὲς Θεατρικὲς Σελίδες, Λευκωσία, 1971.

Κ. Βαλέτα: Ἰσπανικὸ Ἀνθολόγιον, 'Αθήνα, 1971.

Λοῦλας Κοτσατάσου: Πορτραῖτα Λογοτεχνῶν μας (τόμ. Β') Μαυρίδης, 'Αθήνα, 1971.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

(4 νουβέλες)

Τιμὴ £2,500

τὰ γυαλιά του. Ἦθελα νὰ τοῦ φωνάξω:

—Μαζέψτε, σᾶς παρακαλῶ, ἐκεῖνα τὰ γυαλιά, μὲ βασάνισον πολὺ ἐκεῖνα τὰ γυαλιά. Ἀκριβῶς κ' ἐγὼ αὐτὸ τὸ ξανθὸ παιδί εἶναι πού σκέφτομαι τόσο καιρό. Τὸν Ἔρνεστ. Ναί, ἔτσι τὸν λέν, Ἔρνεστ. Κυτάχτε πόσο γαλανὰ εἶναι τὰ μάτια του. Καὶ τὸ μέτωπο εἶναι ὅπως τὸ εἶπατε: πλατὺ κ' ἀγαθό. Δίχως ἄλλο ἔχετε δίκαιο. Οὐτ' ἓνα μυρμήγκι δὲ θὰ μπορούσε νὰ σκοτώσῃ. Σ' αὐτὸ τὸ μέτωπο καρφώθηκε ἡ σφαῖρα. Πού θᾶβρισκε (τώρα μοῦρθε ἢ σκέψη) πὺ εὐκολο, πὺ ἀνυπεράσπιστο, πὺ ἀθῶο μέρος γιὰ νὰ τὸ γελάσῃ καὶ νὰ καρφωθῇ; Καὶ τὸ παιδί ἔπρεσε μ' ἀνοιχτὸ στόμα.

Κ' εἶπατε γιὰ τὰ γυαλιά. Ὡ σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ πού εἶπατε γιὰ τὰ γυαλιά. Τὰ σκεφτήκατε ὅπως τὰ σκέφτηκα κ' ἐγώ. Μαζέψτε τα, λοιπόν, προσεχτικά, μὴν ἀφήσετε οὐτ' ἓνα κομματάκι χάμω. Ὁμολογῶ πὺς ὅταν σᾶς ἄκουσα νὰ τὰ λέτε βουβὴ διαμαρτυρία, μοῦ πέρασε μιὰ στιγμή ἢ ἰδέα πὺς θᾶταν καλύτερα νᾶμεναν ἐκλειπέρα σπασμένα, πεταμένα, μονάχα τους στὴν ἀπέραντη στέπλα. Ὅμως κατέληξα ἔπειτα πὺς αὐτὸ δὲ θᾶταν σωστό. Θὰ συμφωνῆτε κ' ἐσεῖς, πὺς τὰ γυαλιά τὰ φοροῦσε σ' ὅλη του τὴ ζωή, ἦταν σὰν κεφάλι, σὰ χέρια, σὰ πόδια. Πὺς νὰ τοῦ τὰ πάρουμε τώρα, πὺς νὰ τοῦ ποῦμε πὺς ἀκόμα καὶ τὰ γυαλιά του μᾶς χρειάζονται; Ἦ νὰ τὴν κἀνὴ πὰ τὴ διαμαρτυρία; Ὅχι, τὸ παιδί πρέπει νὰ θαρτῆ μὲ τὰ γυαλιά του. Καὶ στ' ὄνειρό μου...

Σώπασε, βέβαια, ὁ ἐχθρός μας. Κ' ἐγὼ τώρα θὰ περριμένω νὰ μοῦ πῆ τί ἔκανε, ἂν μάζεψε τὰ γυαλιά, ἂν μάζεψε προσεχτικά ἓνα-ἓνα τὰ κομματάκια τους, μολονότι εἶμαι σίγουρος πὺς τὰ μάζεψε. Μόλις τέλειωσε τὴν ὁμιλία του στὸ ραδιόφωνο θᾶσκυψε καὶ θὰ τὰ μάζεψε γιὰτὶ κ' ἐκεῖνος ὅσο κ' ἂν φαντάστηκε στὴν ἀρχὴ τὴ διαμαρτυρία, θὰ σκέφτηκε ἔπειτα, ὅπως κ' ἐγώ, πὺς δὲ θᾶταν σωστὸ νὰ θαρτῆ τὸ παιδί χωρὶς γυαλιά (χωρὶς κεφάλι, χωρὶς χέρια, χωρὶς πόδια). Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σκέφτονται τὸ ἴδιο. Νὰ δῆτε πού θὰ μᾶς πῆ αὔριο πὺς τὰ μάζεψε. Δὲν ἔχει σημασία πὺς εἶναι ἐχθρός μας.

(1941)

ΕΝΑΣ ΣΚΥΛΟΣ ΚΑΤΑΜΕΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΩΡΙΩΝ

Είναι ένας μεγάλος μαύρος σκύλος κοκκαλιάρης κι' ακάθαρτος. Τὰ μάτια του ὀλοκόκκινα κυτᾶν γύρω δύσπιστα. Μπορεῖ μιά-δυὸ φορὲς νὰ γελάστηκε και νὰ πιστεψε πὼς ὑπάρχουν και φίλοι μὰ δὲν ξαναγελιέται.

—Κανένας, κανένας.

Ἡ γλώσσα του, κρεμασμένη ἔξω, ἀφήνει τὸ σάλιο νὰ στάζει κλωστές-κλωστές χάμω. Ἄνασαινει κομμένα και δυνατά. Δίχως ἄλλο πεινᾶ και διψᾶ πολύ.

Κ' εἶναι στὸν ἄδενδρο δρόμο πὸ ἐνώνει τὰ χωριά Ν. και Τ. πὸ βρέθηκε σήμερα, δὲν ξέρω πὼς, ὁ σκύλος. Τὸ λιοπύρι τοῦ Αὐγουστιάτικου μεσημεριοῦ ἀναδεύει και πυραχτῶνει τὴν ἄσπρη σκόνη.

Περπατᾶ σκυφτὸς χωρὶς ν' ἀντικρούζει τοὺς διαβάτες και προσπαθεῖ νὰ ρουφήξει λιγάκι τὴ γλώσσα του γιὰ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ πιστέψουν — και νὰ γλυτώσῃ ἔτσι ἀπ' τὰ κοτρόνια τους — πὼς οὔτε πεινᾶ, οὔτε διψᾶ και πὼς ἔχει κάποια δουλειὰ και δὲν εἶν' ἀδέσποτο παλιόσκυλο.

—Κύριοι, περνᾶ ἓνας σκύλος ὅπως πρέπει μὲ τ' ἀφεντικό του, μὲ τ' ὄνομά του, μ' ὄλα του ἐν τάξει. Και περνᾶ γιὰτὶ ἔχει μιὰ δουλειὰ στὸ κάτω χωριό.

Δουλειά; Ποῦ βρῆκε τὴ δουλειά; (—Ἔχω). Ποῦ βρῆκε τ' ἀφεντικό; (—Ἔχω). Ἡ μόνη ἴσως ἀλήθεια εἶναι πὼς θᾶξῃ κάποιο ὄνομα. Δὲν ἔχει σημασία πὼς δὲν τὸ ξέρει κανένας πιά, πὼς τοῦ τ' ἀχρήστεψε ὁ δρόμος. Μπορεῖ πολὺ καλὰ νὰ συναντήσῃ τώρα δὰ κάποιο παλιὸ γνώριμο πὸ νὰ τὸν φωνάξῃ—πέστε Φόξ.

—Φόξ, Φόξ.

Θὰ διστάσῃ, βέβαια, νὰ πιστέψῃ πὼς εἶν' αὐτὸν πὸ φωνάζουν μὰ στὸ τέλος θ' ἀποδειχθῇ πὼς πραγματικὰ ἦταν αὐτόν.

Ὅπωςδήποτε, φαίνεται πὼς δὲν ἔχει μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὴν προσποίησή του γιὰτὶ παρακολουθεῖ τοὺς διαβάτες μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ και μόλις καταλάβῃ καμμιά ὑποπτη κίνηση — ἓνα σήκωμα τοῦ χεριοῦ — τὸ θάνει στὰ πόδια. Ξεσκεπάζεται τότε γιὰ καλὰ μὰ τὰ κοτρόνια δὲν τὸν φτάνουν πιά.

Ὅσὸσο δὲ γίνεται ἔτσι μ' ὄλους. Εἶν' ἄλλοι πὸ ἀπὸ μακρὰνὰ τὸ μυρίζονται πὼς δὲν εἶναι παρὰ ἓνα παλιόσκυλο. Ὅμως κι' ὁ σκύλος τὸ καταλαβαίνει, τὸ μαντεύει πὼς τὸν πῆραν χαμπάρι. Κι' ἀρχίζει ἓνα παιγνίδι, ἐκεῖνοι νὰ κἀνουν πὼς δὲν τὸν ὑποψιάζονται και νὰ κυτᾶν ἄλλοῦ ἀφήνοντάς τον νὰ πλησιάσῃ, κι' αὐτὸς, μιὰ κ' εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τοὺς προσπεράσῃ, νὰ κἀνῃ ὀλότελα τὸν ἀνίδεο. Κοροιδεύουν ἔτσι ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ὥσπου νᾶρθῃ ἡ κατάλληλη στιγμή νὰ σηκωθῇ τὸ χέρι και νὰ ρίξῃ τὸ κοτρόνι πὸ τὸχει κιόλας ἔτοιμο, και νὰ τρέξῃ ὁ σκύλος.

Τρέχει τόσο μονάχα ὅσο εἶν' ἀρκετὸ γιὰ νὰ ξεμακρύνῃ. Δὲν τοῦ περισσεύει δύναμη γιὰ χάσιμο. Και ξαναβραδύνει τὸ βῆμα του και περπατᾶ σκυφτὸς πάλι χωρὶς ν' ἀντικρούζει τοὺς διαβάτες.

—Κύριοι, περνᾷ ἕνας σκύλος ὅπως πρέπει...

Κάποια στιγμή σταματᾷ. Ἔνα, δυό, τρία θηματάκια (τ' ἀντανακλαστικά, τὰ θηματάκια πού γίνονται ἀπό μόνα τους κ' ἐκπροσωποῦν τὴν ἐπιθυμία κι' ὄχι τὴν ἐξ ἀνάγκης ἀπόφαση) καὶ σταματᾷ. Σταματᾷ γιατί φάνηκαν τὰ σπίτια τοῦ κάτω χωριοῦ, τοῦ Τ. Ἀλήθεια, τί πάει νὰ κάνη στοῦ κάτω χωριό;

(—Κάτι εἶχες πῆ γιὰ δουλειά;

—Ψέματα.

—Κάτι εἶχες πῆ γι' ἀφεντικό;

—Ψέματα. Ὅλα ψέματα. Ψέμα καὶ τ' ὄνομα).

Ναί, τίποτα δὲν πάει νὰ κάνη στοῦ κάτω χωριό. Τί-πο-τα. Κι' οὔτε μπορεῖ νὰ πάη στοῦ κάτω χωριό. Τὸ κόκκινό του βλέμμα κάτι ψάχνει. Ὡστε πρέπει νὰ γυρίση πίσω; Ὅσο κι' ἂν δὲ θγαίνη εὐκολα ἢ ἀπόφαση τοῦ γυρισμοῦ κάποτε πρέπει νὰ θγῆ. Καὶ γυρνᾷ πίσω. Γυρνᾷ καὶ σκέφτεται πῶς ν' ἀντιμετωπίση τοὺς διαβάτες πού προσπέρασε στὸν ἐρχομό του. Τὸν ξέρουν πιά πῶς εἶναι ἕνα παλιόσκυλο τοῦ δρόμου. Καὶ τοὺς ξέρει, βέβαια, κι' αὐτός. Θὰ παίξουν ὅλοι μ' ἀνοιχτὰ χαρτιά. Καὶ τὸ καλύτερο πού θ'ἄχῃ νὰ κάνη ὁ σκύλος εἶναι νὰ βάνη καθαρὰ καὶ ντόμπρα τὴν οὐρὰ στὰ σκέλια καὶ νὰ κυτάξῃ πῶς νὰ γλυτώσῃ ἀπ' τὰ κοτρόνια μὲ τὸ τρέξιμο.

—Ναί, εἶμαι ἕνα ἀδέσποτο παλιόσκυλο. Κάνετε ὅ,τι μπορεῖτε καὶ θὰ κάνω κ' ἐγὼ ὅ,τι μπορῶ.

Ἔτσι κ' ἔγινε. Μονάχα πού καθὼς ἔτρεχε ἕνα κοτρόνι τὸν πέτυχε στὴ ράχη. Πόνεσε κι' ἄφησε μιὰ κραυγὴ. Ἄκουγε πίσω του τίς φωνές τῶν ἀνθρώπων πού γελοῦσαν μὰ τὰ μάτια του δὲν ἔγιναν πιὸ κόκκινα, δὲ μπορούσαν νὰ γίνουν πιὸ κόκκινα. Ὅλα ἔχουν ἕνα ὄριο.

Ὅπως δὴποτε μολοντί ἔχει ξεμακρύνει πάλι ἀρκετὰ δὲ βραδύνει αὐτὴ τὴ φορὰ τὸ βῆμα του. Τρέχει γιὰ νὰ ξεγελάσῃ, γιὰ ν' ἀποφύγῃ ὄχι τοὺς διαβάτες τώρα μὰ τὸν ἑαυτό του τὸν ἴδιο.

Νὰ τὸν ξεγελάσῃ; Ὁ δρόμος ὅπου νᾶναι θὰ τελειώσῃ. Τέλειωσε κιόλας. Νὰ τὰ σπίτια τοῦ ἄλλου χωριοῦ, τοῦ Ν., πού φάνηκαν.

Σταματᾷ. Τὰ σπίτια δὲν εἶναι γι' αὐτόν, δὲν τὸν θέν τὰ σπίτια. Πρέπει νὰ γυρίση πίσω πάλι. Πίσω; Ὁχι. Ἀπ' τὸ «πίσω» ἔρχεται, δὲν ἔχει ἄλλο «πίσω». Καὶ δὲν ἔχει οὔτε «μπροστά» (Πῶς γίνεται νὰ μὴν ἔχῃ ξαφνικὰ οὔτε «πίσω» οὔτε «μπροστά;»). Ξανακυτάξῃ τὰ σπίτια. Ὁ ἥλιος τὸν χτυπᾷ φλογισμένος.

Λοιπόν; Λοιπόν, τίποτα. Τί-πο-τα. Ψηλαφᾷ αὐτὸ τὸ «τίποτα». Τὸ ψηλαφᾷ ἕνα, δυό, τρία λεπτά. Ἐπειτὰ τὸ δέχεται.

Οἱ διαβάτες ὅπου νᾶναι πλησιάζουν μὰ ὁ σκύλος δὲ σκέφτεται πιά πῶς νὰ ξεφύγῃ. Κι' οὔτε τοὺς λογαριάζει μάλιστα. Στέκεται μαῦρος σὰ μιὰ λίγδα στὸν ἄσπρο δρόμο. Ἀκριβῶς σὰ μιὰ λίγδα.

(1940)

ΔΟΥΛΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

Στὸ Χριστόδουλο Πασιαρδὴ

Θλίψη πολλή βαραίνει στὴν πολιορκημένη πόλη μὲ τὰ χαμηλά, κατσοφιασμένα σπίτια. Κλειστὲς οἱ πόρτες καὶ τὰ παράθυρα, ἔρημοι οἱ δρόμοι. Κ' οἱ Δοῦλοι μαζεμένοι στὴν πλατεία συζητᾶν τὴν κατάσταση. Εἶν' ὄλοι σκυμμένοι, σκιᾶς βαρῦθυμες, καὶ συζητᾶν.

Ὡστόσο ἡ ἀπόφαση ἦταν παρμένη πρὶν ἀκόμα καθήσουν νὰ συζητήσουν. Αὔριο θάβγαιναν καὶ θὰ παραδινόντουσαν στοὺς Ἐλεύθερους τοὺς τοὺς πολιορκούσαν. Ἐνα μῆνα τώρα τοὺς πολιορκοῦν. Ἦρθαν μὲ μουσικὲς καὶ γέλια καὶ τραγούδια. Οὔτε ξεκρέμασαν κἀν τὰ ὄπλα ἀπ' τοὺς ὤμους καθὼς πλησίαζαν. Καὶ κάθησαν γύρω ἀπ' τὰ τεῖχη. Κάθησαν χωρὶς νὰ ρίξουν οὔτε μιὰ τουφεκιά. Ἐνα μῆνα κἀθονται ἔτσι χωρὶς νάχουν ρίξει οὔτε μιὰ τουφεκιά. Ξέρουν καλά πὼς οἱ τουφεκιᾶς δὲν εἶναι γιὰ τοὺς Δοῦλους. Πίνουν μονάχα πολὺ καὶ γλεντᾶν, πίνουν καὶ γλεντᾶν ἀδιάκοπα. Καὶ δὲν καταδέχονται οὔτε νὰ κυτᾶξουν κατὰ τὴν πόλη, δὲν καταδέχτηκαν οὔτε μιὰ ἐπαφή, οὔτε μιὰ κοινοποίηση ἀπαιτήσεων.

Κανένας δὲν ξέρει γιὰτι ἦρθαν. Ἄραγε γιὰ νὰ γελάσουν μὲ τοὺς Δοῦλους ὅσο κι' ἂν ἔχουν γυρισμένη τὴν πλάτη, ὅσο κι' ἂν δὲ φαίνονται νὰ προσέχουν πὼς ὑπάρχει πόλη; Ἄραγε γιὰ νὰ δείξουν ἀπλῶς στοὺς Δοῦλους πὼς μάταια ἔχτισαν τὰ τεῖχη;

Εἶναι, βέβαια, περίεργο γιὰτι κ' οἱ Δοῦλοι νὰ χτίσουν αὐτὰ τὰ τεῖχη, πὼς ἀποφάσισαν νὰ χτίσουν τεῖχη. Ἐχτὸς πιά ἂν ἀπὸ συνήθεια. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶχαν χτίσει ὅλα τὰ τεῖχη τῶν Ἐλεύθερων καὶ θὰ εἶπαν ὅς χτίσουμε καὶ δικὰ μας τεῖχη τώρα πού κάναμε δική μας πόλη. Πρώτη φορὰ ἔκαναν δική τους πόλη, πὼς μπορούσαν νὰ τὴν ἀφήσουν χωρὶς τεῖχη; Γίνεται πόλη χωρὶς τεῖχη; Δὲν εἶχαν ἀκούσει.

Ὅταν ἦρθαν οἱ Ἐλεύθεροι, οἱ Δοῦλοι κλείστηκαν στὴν πόλη τους. Κλείστηκαν καὶ περίμεναν ἴσως ἄλλαζαν γνώμη οἱ πολιορκητὲς κ' ἔφευγαν, ἴσως κατανοοῦσαν κ' ἔφευγαν. Μὰ πάει ἕνας μῆνας κ' ἐκεῖνοι δὲ φεύγουν. Δίχως ἄλλο θὰ τοὺς ἀρέσει πολὺ αὐτὴ ἡ πολιορκία, θὰ τὴ διασκεδάξουν αὐτὴ τὴν πολιορκία.

Ἐκλαψαν πολὺ σ' αὐτὸ τὸν ἕνα μῆνα οἱ Δοῦλοι. Κλαῖν περίεργα οἱ Δοῦλοι, σὰ μικρὰ παιδιὰ, περισσότερο ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ. Κι' αὔριο θὰ βγοῦν καὶ θὰ παραδοθοῦν, ἂν εἶν' αὐτὸ πού θὲν οἱ Ἐλεύθεροι. Δὲ μπορούν νὰ κάνουν ἄλλοιῶτικα. Ἦδη ἄρχισαν νὰ πεινοῦν. Θὰ βγοῦν χωρὶς ὄπλα. Τὶ ὄπλα; Δὲν ἔχουν ὄπλα, δὲν ἔχουν πάρει ποτὲ ὄπλα στὰ χέρια τους. Πρέπει νὰ βγοῦν. Γιὰτι κλείστηκαν στὰ τεῖχη, γιὰτι τᾶχτισαν τὰ τεῖχη; Τὰ τεῖχη εἶναι γιὰ ὄσους θὰ πολεμοῦσαν καὶ χωρὶς αὐτά.

Θ' ἀποχαιρετήσουν τὴν πόλη τους καὶ θὰ βγοῦν. Θὰ φιλήσουν τὰ σπίτια, τὸ

χῶμα καὶ θά βγοῦν. Θὰ πᾶν μὲ σκυφτὰ κεφάλια καὶ θὰ παρακαλέσουν τοὺς Ἐλεύθερους νὰ τοὺς χαρίσουν τὴ ζωή. Ἐάν χρειαστῇ νὰ γονατίσουν, θὰ γονατίσουν κι' ἐν χρειαστῇ νὰ κλάψουν κι' ἄλλο, θὰ κλάψουν.

Θὰ παραδοθῶν αὔριο. Μονάχα ποὺ δὲν εἶναι βέβαιο ἂν θὰ σταθοῦν κὰν νὰ τοὺς ἀκούσουν οἱ Ἐλεύθεροι, μονάχα ποὺ δὲν εἶναι βέβαιο ἂν, καθὼς οἱ Δοῦλοι θὰ ἱκετεύουν, δὲν πάρουν ἐκεῖνοι ξαφνικὰ τὰ ὄπλα τους καὶ φύγουν (—Τι θέλετε; Περὶ τίνας πρόκειται; Δὲν καταλαβαίνουμε).

(1940)

ΕΝΑ ΠΑΛΙΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ

Ήταν ένα παλιό, σακατεμένο αυτοκίνητο. Ή μιά του ρόδα διπλωμένη, σπασμένα τὰ πλευρά του, τρύπο τ' ἀδιάβροχό του. Βροχές πολλές κι' ἀτέλειωτος καλοκαιριάτικος ἥλιος θὰ τὸ χτύπησαν ἀνυπεράσπιστο καὶ τοῦ πήραν τὸ γαλάζιο του χρῶμα καὶ τὸ γέμισαν ἀσπροκίτρινες ρυτίδες. Τὰ φανάρια του ἔχασκαν ἀδεια. Κάποιος τοὺς εἶχε ξερριζώσει τὶς μικρὲς λαμπίτσες, ἴσως ὁ ἴδιος ποὺ τᾶπλενε πρὶν κάθε μέρα καὶ τὰ σκούπιζε ἀπαλά σὰν νὰ τὰ χάιδευε. Μὲ τὸ χᾶδι του στὴν καρδιά προσπαθοῦσαν κι' αὐτὰ ὀληνύχτα νὰ τοῦ δείχνουν τὰ χαντάκια, τὶς πέτρες, τὰ στριψίματα, τὸν κίνδυνο. Ἀκούραστα (κουράζεσαι ὅταν ἀγαπᾷς;) ψηλαφούσαν τὸ σκοτάδι νὰ ξεδιαλύσουν τὸ καλὸ ἀπ' τὸ κακὸ χωρὶς ὁ ὕπνος νὰ μπορῇ νὰ τὰ κλείσει (κοιμᾶσαι ὅταν ἀγαπᾷς;).

Καὶ δὲν ἦταν μονάχα τὶς λαμπίτσες, ἦταν καὶ τὰ στολίδια τ' ἀραδιασμένα τόσο σοφὰ μπροστὰ στὸ τιμόνι ποὺ εἶχαν ξερριζώσει: τοὺς κόκκινους δείχτες, τ' ἄσπρα χερούλια, τὸ μιλίμετρο ποὺ καθὼς ἔδειχνε μὲ τὸ δαχτυλάκι του τὰ πενήντα, τὰ ἐξήντα μίλια σάστιζε πλάι του τὸ ρολοὶ καὶ σταματοῦσε στὴν τρελλή, ἀπέραντη στιγμή τοῦ μεθυσιοῦ του τὸ χρόνο.

Ήταν ἀραγμένο, πεταμένο, κοντὰ στὸ παράθυρό μου. Παραπέρα, μισὸ θημάκι παραπέρα, γκρεμιζόταν σχεδὸν κατακόρυφη ἢ χαράδρα. Καὶ τ' αυτοκίνητο ἀκουμποῦσε στὸ χαμηλὸ πετρόχτιστο τοῖχο ποὺ ὀροθετοῦσε τὸ χάος τῆς.

Δὲν εἶχα ρωτήξει ποιοῦ ἦταν, πῶς βρέθηκε ἐκεῖ. Τὸ παραδέχτηκα χωρὶς ἱστορία. Τὶ νὰ τὴν κάνης τώρα τὴν ἱστορία; Ὡστόσο σκεφτόμουνα τὸ στερνὸ του κύλημα πόσο φοβερὸ θᾶταν.

—Σπρῶχτε, σπρῶχτε ν' ἀκουμπήση στὸν τοῖχο.

Ἐπρεπε ν' ἀκουμπήση στὸν τοῖχο γιὰ νὰ νοιώθῃ καλύτερα πὼς ἄγγιξε τὸ σκληρὸ πέτρινο τέρμα, πὼς δὲν εἶχε πιά οὔτε τόσο δὰ κομματάκι δρόμου μπροστὰ του.

Ἐκανε τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἀνήμπορο βῆμα ἀθελά του, χωρὶς ψυχὴ, χωρὶς φωτιά. Στὸ μηδενικὸ οἱ κόκκινοι δείχτες — ὅλοι οἱ κόκκινοι δείχτες στὸ μηδενικὸ. Κ' ἦταν, βέβαια, πολὺ παραξενεμένο καὶ τρομαγμένο μὰ δὲ νομίζω νὰ εἶχε φανταστῇ πὼς τῶχωναν αὐτοῦ ὄσπου νὰ λυώσουν τὰ σίδερά του. Θᾶταν δύσκολο νὰ τὰ φανταστῇ.

Ποιὸς ξέρει πόσο καιρὸ ἦταν ἔτσι ἀκουμπημένο στὸν τοῖχο. Ἀποκάτω εἶχαν μαζευτῆ ἕνας σωρὸς σκουπίδια. Καὶ τ' αυτοκίνητο τοὺς ἐπέτρεψε καὶ τὰ προστάτηπε.

—Ἐν τάξει, μείνετε, κανεὶς δὲ θὰ σᾶς πειράξῃ.

Μικρὴ ὑπῆρέτρια, ἔ μικρὴ ὑπῆρέτρια, δὲ μπορεῖς νὰ σκουπίσης κάτω ἀπὸ ἕνα αυτοκίνητο ποὺ χιλιάδες ἄνθρωποι μέριασαν γιὰ νὰ περάσῃ (Νὰ ποὺ χρειάζεται κ' ἡ ἱστορία, νὰ τὴ φοβᾶσαι τὴν ἱστορία). Ἄν ἀποπειραθῆς μιὰ τέτοια ἀνοησία,

μὰ τὸ Θεὸ ἢ φωτιά του θ' ἀνάφη ξανά, τὰ σθησμένα μάτια του θὰ πετάξουν σπίθες, τὰ σκουριασμένα σίδερα θὰ τρίξουν, τὸ τρύπιο του ἀδιάδροχο θ' ἀνεμίση ὀργισμένο, οἱ πόρτες του θὰ κλείσουν (τράκ!) καὶ θὰ ὀρμήση στὸ γκρεμνὸ σέρνοντάς σε μαζί του, ἀσυλλόγιστο κοριτσάκι.

Θυμᾶμαι ἕνα-ἕνα τὰ σκουπίδια ποὺ ἦταν στοιβαγμένα κάτω ἀπ' τὴ φύλαξή του: Μερικὰ κουτιά τοιγάρων, ἕνα κομμάτι ξεθωριασμένο μεταξωτὸ ρούχο, μιὰ ξεσκισμένη κάλτσα, μισὸς σπασμένος καθρέφτης, σκουριασμένα καρφιά, τσαλακωμένα χαρτιά, ἕνα παπούτσι (Δὲ σκηνοθετῶ. Ἔτσι ἦταν). Μιὰ φορὰ εἶχαν ζήσει, βέβαια, κ' αὐτὰ ὥσπου ἤρθε ξαφνικὰ ὁ χαμὸς κ' ἔτρεξαν βιαστικὰ νὰ κρυφτοῦν. Ἀλήθεια, ποῦ νὰ κρυφτοῦν; Πίσω ἀπ' τὸ κοτέτσι, ἀπ' τὴ μεγάλη ἄσπρη πέτρα, ἀπ' τὸ σωρὸ τὰ ξύλα; Ὅχι. Κάτω ἀπ' τ' αὐτοκίνητο. Αὐτὸ δὲν ἦταν ὅμοιο τους, δὲν ἦταν σκουπίδι, δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ σκουπίδι ἕνα αὐτοκίνητο.

Ἦταν τὸ νοῦμερο 5540. Τοῦ ἄφησαν τὸν ἀριθμὸ, δὲν τὸν χρειάζοντουσαν καὶ τὸν ἄφησαν νὰ πεθάνῃ κ' αὐτὸς τὸν ἀργό, τὸν ἀτέλειωτα ἀργὸ θάνατο (Ὡσπου νὰ λυώσουν τὰ σίδερα).

Τ' ἄλλοπρόσαλλο ἦταν ποὺ οἱ πόρτες ἦταν κ' οἱ τέσσερις ἀνοιχτὲς σὰ νὰ περιμεναν τοὺς ἐπιβάτες, ὀλάνοιχτες σὰν ἀγκαλιὲς καὶ σὰ φτεροῦγες. Κι' οὔτε ποὺ σκεφτόταν κανεὶς νὰ τὶς κλείσῃ.

—Τὶ περιμένεις, δὲν ὑπάρχει πιά δρόμος, δὲν ὑπάρχουν πιά ἐπιβάτες.

Κι' ὅμως ὑπῆρχε κάποιος δρόμος ἀκόμα. Γυρνώντας ἕνα ἀπόγιομα στὸ σπίτι εἶδα τ' αὐτοκίνητο στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ ἀπάνω ἀπ' τὸν πετρόχτιστο τοῖχο καὶ τέσσερις-πέντε ἀνθρώπους νὰ τὸ σπρώχνουν νὰ πέσῃ. Οἱ γειτόνισσες κ' ἕνας σωρὸς παιδιὰ ἦταν γύρω καὶ χάζευαν καὶ χειρονομούσαν κ' ἀπολάμβαναν.

Εἶχα φτάξῃ τὴν τελευταία-τελευταία στιγμή, τόσο ποὺ μόλις πρόλαβα νὰ τὸ δῶ κ' ἐκεῖνο γυρνώντας ἀνάστροφα χάθηκε μὲ θόρυβο στὸ χάος.

Πίσω του ἀλάλαξε τὸ πλήθος κ' ἔσκυψε νὰ τὸ δῇ ποὺ κατρακυλοῦσε.

Ἡ σπιτονοικοκυρὰ μου μοῦ ξήγησε πόσο καιρὸ τὸ μελετούσαν κ' ἀμελούσαν. Ἦταν μεγάλη ἀσκήμια. Καὶ μαζευόντουσαν τόσα σκουπίδια ἀποκάτω.

Ἄ ναι, ἦταν καὶ τὰ σκουπίδια. Τὰ εἶδα ὅλα ξεσκεπασμένα, ἀπροστάτευτα, φοβισμένα, ἔχπληχτα, νὰ μένουν ἀκίνητα τὸ ἕνα κοντὰ στ' ἄλλο καὶ νὰ περιμένουν.

(1940)

ΕΝΑ ΖΕΥΓΑΡΙ

Συνηθισμένοι ἀπ' τὴν πατρίδα τους περπατοῦσαν πάντα στὸ στενὸ πεζοδρόμιό μ' ὄλο πού ἐλάχιστη κίνηση τροχοφόρων ὑπῆρχε στὴ μικρὴ ἐκείνη ἐπαρχιακὴ πόλη. Ἔτσι περνούσαν ὀλότελα ἀπὸ κοντὰ μου καθὼς καθόμουνα στὴν πρώτη σειρά τῶν καθισμάτων τοῦ ὑπαίθριου καφενεῖου. Καὶ περνούσαν κάθε ἀπόγιομα πιασμένοι χέρι-χέρι σὰν παιδάκια. Τοὺς ξεχώριζες, βέβαια, ἀμέσως πὼς ἦταν ξένοι. Κάθε φορὰ τ' αὐτὶ μου ἄρπαζε καὶ μισὴ Γερμανικὴ λέξη πού τὴν καταλάβαινα χωρὶς νὰ τὴν καταλαβαίνω μέσ' ἀπ' τὴν ἀγάπη τους τὴ σφιγμένη στὰ χέρια, τὴ φεγγοβολημένη στὸ βλέμμα. Τὴ χαιρόμουνα αὐτὴ τὴν ἀγάπη, τὴν ἀγαπούσα αὐτὴ τὴν ἀγάπη τῶν δυὸ ταξιδιμένων χελιδονιῶν.

Κρατοῦσαν ἀπὸ μιὰ μαύρη δερμάτινη τσάντα. Ἔμαθα πὼς ἐργαζόντουσαν σ' ἓνα καμπαρέ πού σύχναζαν οἱ Ἑγγλέζοι ἀξιωματικοὶ τῆς φρευρᾶς. Ἡ κοπέλλα ἔπαιζε πιάνο κι' ὁ νέος βιολί. Δὲν πήγα ὅμως ποτὲ στὸ καμπαρέ. Ἄς τοὺς ἐβλεπαν οἱ ἄλλοι ἐκεῖ. Ἐγὼ τοὺς περιμένα νὰ περάσουν πιασμένοι χέρι-χέρι ἀπ' τὸ πεζοδρόμιό. Ἔτσι τοὺς προτόειδα, ἔτσι τοὺς ἀγάπησα κ' ἔτσι ἤθελα νὰ τοὺς ἔχω.

Ἡ ἱστορία τους θάπρεπε νάταν τέτοια: Ἐκείνη θὰ λεγόταν Μάρλεν κ' ἐκεῖνος Ροῦντολφ.

Μακρυνὰ στὴ θόρεια πατρίδα τους θὰ πήγαιναν κ' οἱ δυὸ στὸ ἴδιο ὠδεῖο. Ἀπαντήθηκαν ἓνα μεσημέρι στὴ σκάλα. Ὁ Ροῦντολφ τέλειωσε τὸ μάθημά του καὶ κατέβαινε ἀργά, ἡ Μάρλεν εἶχε ἀρρήσει ἓνα τέταρτο κι' ἀνέβαινε βιαστικὴ, ὀλοκόκκινη ἀπ' τὸ τρέξιμο ποῦχε κάνει στὸ δρόμο. Τοῦρριξε μιὰ γρήγορη ἀδιάφορη ματιά. Ἴσως νὰ μὴν τὸν εἶδε καθόλου μ' ἐκείνη τὴ ματιά. Τὶ μπορεῖς νὰ δῆς ὅταν διάζεις; Ὁ Ροῦντολφ ὅμως τὴν εἶδε καλὰ — τὰ ξαναμμένα μάγουλά της, τ' ἀνήσυχα γαλανὰ ματάκια της, τὸ στήθος της πού ἀνεβοκατέβαινε γρήγορα. Στάθηκε καὶ τὴν κύταξε. Δὲ διαζόταν αὐτός. Στέκεις καὶ κυτάξεις ὅταν δὲ διάζεις, σοῦ ἀρέσει νὰ στέκης καὶ νὰ κυτάξης, ἀπολαμβάνεις κίολας, ἂν διάστηκες πολὺ πρωτύτερα ἢ ἂν ἄλλοι γύρω σου διάζωνται (—Ἐγὼ καθόλου δὲ διάζομαι. Στέκω καὶ κυτάζω).

Στέκω καὶ κυτάζω; Τ' εἶν' αὐτὸ πού κυτάζω; Στὰ τρία τελευταῖα σκαλοπάτια συνειδητοποιεῖ καὶ κυτάζει ἀλλοιώτικα ὁ Ροῦντολφ τὴ Μάρλεν.

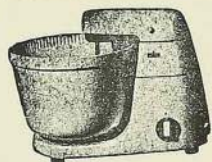
Καὶ τὴν περιμένε πιά κάθε μεσημέρι νὰ τὴ δῆ καὶ νὰ τὴ χαιρετήσῃ. Ἔσπερα τῆς μίλησε, τοῦ μίλησε, ἀγαπήθηκαν, ἀρραβωνιάστηκαν ἢ παντρεύτηκαν καὶ μιὰ μέρα πήραν τίς νότες τους κ' ἔφυγαν γιὰ νὰ δουλέψουν στὴ μικρὴ αὐτὴ ἐπαρχιακὴ πόλη ἐνὸς μακρυνοῦ νησιοῦ.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ ΛΤΔ.

Χωρίς Λεβιά;

ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΛΕΜΕΣΟΣ
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ
ΛΑΡΝΑΚΑ
ΜΟΡΦΟΥ

BRAUN

«ΟΙΚΙΑΚΑ
MIXERS»

GALA

ΑΓΓΛΙΚΑ ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ
10 ΤΥΠΩΝ
ΑΥΤΟΜΑΤΑ - ΗΜΙΑΥΤΟΜΑΤΑ

**Parkinson
Cowan**

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΓΚΑΖΙΟΥ

«ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ»
10ΕΤΗΣ ΔΩΡΕΑΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΣ

SMEG

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ

ΤΗΛΕΟΡΑΣΕΙΣ

Pam

ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

PHONOLOA

ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΜΟΔΕΛΛΩΝ
25'' ΕΓΧΡΩΜΕΣ

ΨΥΓΕΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΨΥΓΕΙΑ ΟΙΚΙΑΚΑ

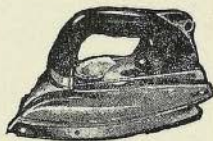
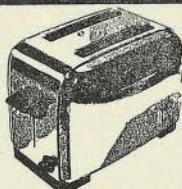
(ΜΕ ΞΕΧΩΡΙΣΤΟΝ
ΘΑΛΑΜΟΝ)

IGNIS

ΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ
12,000 ΨΥΓΕΙΩΝ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΣ

GALA

ΨΥΓΕΙΑ
ΟΙΚΙΑΚΑ - ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΣΙΔΗΡΑ - ΚΑΠΗΡΟΗΚΕΣ
ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !
ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !

ΔΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Η ΕΓΓΥΗΣΙΣ ΜΙΑΣ ΚΑΛΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ: ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λεωφόρος Όμηρου 30 — Τηλ. 76235/6/7

Ταχ. Κιθ. 1352 — Τηλεγρ. "PANCYPRIAN"

Γραφείον Λονδίνου: **308, Regent Str. W.1.**

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ:

ΛΕΜΕΣΟΣ	:	Άκίνητα Σπ. Παυλίδη (1ος όροφος) Όδος Άγίου Ανδρέου,	Τηλ. 4000
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ	:	Γωνία Σταδίου & Έλευθερίας,	Τηλ. 63292
ΛΑΡΝΑΞ	:	Ζήνωνος Κιτιέως 111,	Τηλ. 3148

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ:

ΜΟΡΦΟΥ	:	Άγίου Γεωργίου 2.	
ΠΑΦΟΣ	:	Λεωφόρος Μακαρίου Γ' 127Α,	Τηλ. 2580

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:-

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ κ.λ.π.

ΕΛΛΑ PLAN — ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ